ఆంధ్రశిల్పి

సం1. సం10

సర్వజిత్తు : వైశాఖము ౧౨

౧౯౪౭ : మే 1947 అణాలు

ఆంధ్రశిల్పి

సచిత్ర మాస పత్రిక 10

సంపాదకులు

శ్రీ గణపతిశాస్త్రి : శ్రీ చిత్రా

౧౦, నరసింగపురం వీథి,
మౌంట్ రోడ్, మద్రాసు.

విషయానుక్రమణిక

			పుట.
సంపాదక సమీక్షలు		శ్రీ గణపతిశాస్త్రిగారు	3
వసంతము	... ...	శ్రీ త్రిపురారిభట్ల వీరరాఘవస్వామిగారు	౭
నవభారతి	... ...	శ్రీ అనిసెట్టి సుబ్బారావుగారు	౯
వినోదము	... ...	శ్రీ భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారు	౧౭
బురఖా	... ...	శ్రీ మొక్కపాటి సుబ్బారాయుడుగారు	౨౬
గౌరవంకోసం	... ...	శ్రీమతి వట్టికొండ విశాలాక్షిగారు	౩౧
రాష్ట్రపతికి లేఖ	... ...	శ్రీ టంగుటూరి ప్రకాశంగారు	౩౬
రేవతి డైరీ	... ...	శ్రీ "కౌండిన్య"గారు	౪౦
చిత్రకారుడు శ్రీ మనీషి దే	...	శ్రీ టి. యన్. శ్రీనివాసన్ గారు	౪౭
గ్రంథవిమర్శనము	... ...	... ...	౪౯
గ్రంథస్వీకృతి	... ...	... ...	౫౦

శిల్పాలు

ముఖచిత్రము	... ...	శ్రీ పిలకా లక్ష్మీనరసింహమూర్తిగారు
త్రివర్ణచిత్రము: మయూరము	...	శ్రీ మనీషి దే
నవోఢ	... ...	శ్రీ మనీషి దే
చలికాలం	... ...	...
దాక్షిణాత్యయువతి	...	...
మలుపులబాట : శ్రీ రమణమహర్షి		...

మయూరము

శ్రీ మనీషి దే

౧ సంపుటి

ఆంధ్రశిల్పి

౧౦ సంచిక

సంపాదక సమీక్షలు

కాంగ్రెసు నఖశిఖ పర్యంతమూ కుళ్ళింది!

ప్రకాశం మంత్రివర్గం రాజీనామా ఇచ్చినప్పటినించీ—దానికి గల అసలు తెరవెనక కారణాలేమిటో చాలామందికి తెలియవు. కాంగ్రెసు సర్వాధికారుల దురహంకారమే దీనికి కారణమని చాలామందికి తట్టినా, అసలు తెరవెనక జరిగిన భాగోతం అంతా మొన్న మే ౧౦ వ తేదీని డాక్టరు పట్టాభిచేసిన ప్రకటనవల్ల బట్టబయలయింది!

ఈ ప్రకటన అనేక కారణాలవల్ల చాలా ముఖ్యమైనది. ముఖ్యంగా ప్రకాశం మంత్రివర్గం రాజీనామాకు, ఆంధ్రులలో కొంతమందిచేసిన గూడుపుఠాణీలకు, కారణాలేవో దీనివల్ల స్పష్టపడుతున్నాయి. కాని డాక్టరు పట్టాభి అనుకున్న ఫలితంమాత్రం దీనివల్ల శూన్యమైంది. డాక్టరు పట్టాభి తాము కేవలము నిర్దోషులమనీ, పదవీ వ్యామోహానికి చాలా దూరంగా ఉన్నామనీ నిరూపించదలుచుకున్నారు. కాని, దానికి వ్యతిరేకంగా తామూ ప్రధాన మంత్రిపదవికోసం చాలా ఇదై అనేకవిధాల ప్రయత్నించినట్టూ, చివరికి 'ద్రాక్షపళ్ళ వైరాగ్యం' అవలంబించినట్టూ చక్కగా ధ్వనిస్తూంది. ఈ విషయంలో ఎవరెవరు ఎన్నెన్ని గూడుపుఠాణీలు ఎలాగెలాగ లేవదీశారో అవన్నీ శ్రీ ప్రకాశంగారు సహేతుకంగా తగినన్ని వ్రాతసాక్ష్యాలతోకూడా తమ 'జీవితయాత్ర' ద్వితీయ సంపుటంలో ప్రకటించబోతున్నారని తెలుస్తుంది. ఆంధ్రులందరు అచిరకాలంలో అవి స్వయంగా పరిశీలించి న్యాయాన్యాయాలు తేల్చుకోగలరు.

డాక్టరు పట్టాభి ప్రకటనలో శ్రీ ప్రకాశంగారికి ప్రజలు సభక్తికంగా సమర్పించిన నిధినిగూర్చిన ప్రసక్తి కనిపిస్తూంది. ఈ నిధి ఇచ్చిన

దాతలు కాంగ్రెసు సర్వాధికారులకు ఈ నిధి కేవలము శ్రీ ప్రకాశంగారికి వ్యక్తిగతంగా ఇచ్చిందేకాని దీనితో కాంగ్రెసుకు ఏమాత్రము ప్రసక్తి లేదని చాలాకాలంకిందటనే తెలియజేసినట్లు తెలియవస్తూంది. అయినా కాంగ్రెసు అధికారులు ఈ అభిప్రాయంతో ఏకీభవించలేదు. శ్రీ ప్రకాశం గారు కాంగ్రెసు అధికారుల అభిప్రాయం ప్రకారం నడుచుకోవడానికి సమ్మతించినా వారికి అది సమ్మతంకాలేదు. అదీ అధికారప్రమత్తత అంటే! ఈ విషయంలో కాంగ్రెసు ఈ నిధులని గురించి ఎంతతక్కువ చర్చిస్తే అంత మంచిదని మా సలహా! కాంగ్రెసు హైకమాండు అభిషేకించదలుచుకున్న రాజాజీని మదరాసు ఎసెంబ్లీ సుతరామూ అంగీకరించనంది! ఇక్కడ కాంగ్రెసు సర్వాధికారులను కొన్ని ప్రశ్నలు అడగవలిసి ఉంది! కాంగ్రెసు ప్రజాస్వామ్య పద్ధతులమీద నడిచే సంస్థేనా? అయితే మద్రాసు శాసన సభ్యుల ప్రాథమిక ప్రజాస్వామ్యపు హక్కులు ఏమైనట్లు? ఈ శాసన సభ్యులంతా తమ నాయకుణ్ణికూడా ఎన్నుకోడానికి అర్హతలేని యుక్తాయుక్త జ్ఞానశూన్యులేనా? అయితే అల్లాంటి అన్యాయ్యాలని ఈ హైకమాండు శాసన సభలకు అభ్యర్థులుగా ఎందుకు నిలబెట్టింది? ఇదంతా రాష్ట్రంలోని ప్రజలను ప్రజాస్వామ్య నాటకంతో మోసగించడం కాదా?

డాక్టరు పట్టాభి ప్రకటనలో ఇంకొక చిత్రమయిన విషయం ఉంది. రాజగోపాలాచార్యులుగారిని మద్రాసు శాసనసభా సభ్యులు తిరస్కరించిన తరవాత—ప్రకాశంగారి మాట అల్లాగ ఉండనిద్దాము—అధమపక్షం పట్టాభి గారినైనా నాయకుడుగా కాంగ్రెసు హైకమాండు సూచించవలిసింది. అలా జరక్కపోవడానికి కారణం తెలియదు. పాపం! డాక్టరు పట్టాభి గాంధీజీతో విన్నవించినట్లు వారు ३० సంవత్సరాలపాటు ఎ. ఐ. సి. సి. లో ఉన్నారు! ఇంచుమించుగా ౧౭ సంవత్సరాలు వర్కింగు కమిటీలో సభ్యులుగా ఉన్నారు. వైశ్యసూత్రకారులైన మహాత్ములకు బ్రాహ్మణభాష్యకారులని పేరు పడ్డారు! సత్యాహింసలు సంపూర్ణంగా అవగాహన చేసుకుని ఆచరణలో పెట్టిన ధీరులు! అల్లాంటి వారిని అధమపక్షం రాజగోపాలాచార్యులుగారి నాయకత్వం తిరస్కృతమైన తర్వాతనైనా హైకమాండు సూచిస్తే కాంగ్రెసుకి ఈ రాష్ట్రంలో ఇన్ని అగచాట్లువచ్చేవి కావు! కాని నేటి

కాంగ్రెసు నఖశిఖ పర్యంతమూ కుళ్ళింది!

కాంగ్రెసు నాయకత్వంలో యుక్తాయుక్తజ్ఞానం పూర్తిగా నశించినట్లు కనిపిస్తాంది. వీరిలో ఇప్పుడు తమ మాట నెగ్గించుకోవాలన్న అహంభావము, అధికారమత్తత తప్ప మరేవీ కనిపించడంలేదు.

డాక్టరు పట్టాభి అన్నట్లు ఈ వ్యవహారాలేవీ వర్కింగుకమిటీ పర్యవేక్షణ కిందకి వెళ్ళినట్లే కనబడదు. కేవలం ఇద్దరు ముగ్గురు వ్యక్తులు వ్యవహారాలన్నీ నిర్ణయించివేసినట్లు కనిపిస్తుంది. కొన్నికోట్లమందికి సంబంధించిన వ్యవహారాలు ఇంత గుడ్డిదర్బారుగా ఒకసంస్థ నిర్వహిస్తూండడము చాలా సిగ్గుచేటు! అందులోను పావలాసభ్యులుకూడా కాని మహాత్ముల నియంతృత్వపద్ధతి మరీ గర్హ్యంగా ఉన్నదని వ్రాయడానికి చాలా కించపడుతున్నాము!

ఆ ఉన్న ఇద్దరు ముగ్గురు వ్యక్తులలోనుకూడా సంపూర్ణంగా ఏకాభిప్రాయం ఉన్నట్లు కనబడదు. ఒకరు ఏటికిలాగితే ఇంకొకరు కోటికి లాగారు. చివరికి మద్రాసురాష్ట్రం మంత్రివర్గ నిర్మాణంలో హైకమాండు ఆవగింజంతైనా శ్రద్ధపట్టి వ్యవహరించినట్లు కనబడదు! డాక్టరు పట్టాభి అన్నట్లు మాలానా, పటేలు తమలోతమరు వంతులుపోయి, చివరికి మదరాసు రావడంకూడా మానివేశారు. ఈ విషయంలో ఇంకా ఈ సంచికలో శ్రీ ప్రకాశంగారి లేఖ పరిశీలిస్తే చాలావింతలు బయలుపడతాయి! ఈ విధమయిన గుడ్డిదర్బారుకి ఫలితము! అది అందరికీ తెలిసిందే! దాన్నిగురించి ప్రత్యేకంగా వ్రాయవలసిన అవసరంలేదు! హైకమాండు మన సత్త్వం ఎరిగిన అధికారపూరితులు తమ స్వార్థపూరణంకోసం గాని, హైకమాండు అనుగ్రహం సంపాదించడంకోసంగాని ప్రకాశం మంత్రివర్గ పతనానికి ప్రయత్నించడంలో విడ్డూర మేమీలేదు. దానివల్ల హైకమాండులో అధికారమత్తులు తమపంతం నెగ్గిందని సంతోషించి ఉండవచ్చును! దానికి ఫలితం! ఈవేళ కాంగ్రెసు మంత్రులు పోలీసుల సహాయంలేనిదే కాలుకదపడానికిగూడా జంకుతున్నారు. ఎవరైనా దండలమీద ముచ్చటకొద్దీ ధైర్యంచేసి ఇవతలికివస్తే 'దండ' ప్రహరణాలు జరుగుతున్నాయి! ఇదీ ఈవేళ పరిస్థితి! ఈ సమస్యమీదనే మళ్ళీ ఎన్నికలుజరిగితే ఈ మంత్రివర్గంలోని ఆంధ్ర మంత్రులు, ఆంధ్రశాసనసభ్యులు చాలామంది ఓడిపోతారని నిస్సందేహంగా చెప్పవచ్చును! దానికి వారు సిద్ధపడతారా?

*

అయినా ఈపరిస్థితుల్లో మేము కాంగ్రెసు సర్వాధికారులకే ఎక్కువ జవాబుదారీ ఉన్నదని అంటున్నాము. వారు కేవలం అహంభావం విడిచి, ఇప్పటికైనా ప్రజాస్వామ్య పద్ధతులు అవలంబించవలసి ఉంటుందని హెచ్చరిస్తున్నాము!

ఈవిషయంలో ఆంధ్రులందరికీ గూడా ఒక విషయం విన్నవించవలసిఉంది. ఇప్పటికయినా ఆంధ్రులు మేలుకుని, ఆంధ్రజాతి, దేశము, ఒకటి ఉన్నదనీ, మనం కేవలము ఔత్తరాహులకు తొత్తులుగా మారిపోకుండా ఉండాలనీ అనుకుంటే—మన వ్యక్తిత్వం నిలబెట్టుకోవలసిన అవసరం ఎంతైనాఉంది. డాక్టరు పట్టాభిగారి ప్రకటనవల్ల ఔత్తరాహులు మద్రాసు ప్రాంతీయులయెడల చూపిస్తూన్న దురహంకార పద్ధతులకు చక్కని ఉదాహరణ లభిస్తుంది. దీనివల్ల ఆంధ్రులు ఆంధ్రరాష్ట్రం సంపాదించుకోకపోతే ఔత్తరాహులకు దాసులుగా మారే పరిస్థితులు ఏర్పడవచ్చునని కూడా అనిపిస్తోంది. అవసరమైతే మనం భారతసమాఖ్యలోంచి విడిపోయే స్వాతంత్ర్యంకూడా సంపాదించుకుంటేతప్ప మనకి మోక్షంలేదు! ఇప్పటికైనా ఆంధ్రులు పరులపంచల్లో జేరి స్తోత్రపాఠాలుచేస్తూ తమలో తాము కలహించుకోవడంకంటె చేతులుకలుపుకుని సత్వరాంధ్రరాష్ట్రసిద్ధికి ప్రయత్నిస్తారా! లేకపోతే ఔత్తరాహుల పాదప్రహరణాలకు తలలొగ్గుతూ 'దాసోహం' అంటూంటారా?

పి. గణపతిశాస్త్రి.

వసంతము

మలయానిలుఁడు — పుష్పములు

నీవెవ్వరోహో! — నేవకుళమునోయ్
నీవెవ్వరోహో! — నే మాలతినోయ్
మీరందరు మరి యెవరెవరోహో!
మేమా! మామిడి మొగ్గలమోయి!
నీవెవరు పూవా! నే కింశుకము నోయి!
నీవెవరు పూవా! నే చంకపము నోయి!
మీరంద రెవ్వరే మిసిమి పూలారా!
మేమందరము నా శిరీషముల మోయి!

మలయానిలుఁడు

మరచిపోయితిని గిరుల మరులుగొని
విరుల జేరి సరసమ్ము లాడగా!
వసంతకుసుమ లతాంగులు మెచ్చగ
వని విహరింపగ వలపు జనించెడి!
నా హృదయం బారసాలవనమున
నవపర్ణంబుల నవకము కలరెడి!
తరుణ కుసుమముల తలచినంతనే
తల్లడిల్లు నామది పరవశమై!

రసాలము

ఓ మలయమారుతమ! ఓ చైత్రమిత్రమా!
ఉయ్యాల లూపగా రావేల నోయి!
సయ్యాట లాడగా రావేల నోయి!
నవపర్ణముల మేను నానతో పులకింప,
నవకముగ పుణుకంగ రావేల నోయి!
నవ్వువెలయింపంగ రావేల నోయి!
నే నొక రసాలమును; నెనరు పులకలతోడ,
నీవు వచ్చెడి త్రోవ నిలిచియున్నానోయి!
నీరాక యిప్పుడే నిక్కివిన్నానోయి!
నాశాఖలను జేరి నా హృదయ ముప్పొంగ,
నవగీతికలు పాడ రావేల నోయి!
నామనసు మురియంగ రావేల నోయి!

తరుణి

అందాలు చిందు నీ యారామ శోభలో
అనుగు విరికన్నెనై యవతరించితినేని,
నయగారి నడలతో రాడా! — ననుజూచి
ననువుతో నుబ్బిపోడా!
చిగురు జొంపము చీర చెంగలింపగ దాల్చి
సొగసు పొదరింట వగలాడినై సోలంగ,
వలపు తెలియగ నేరడా! — ననుజేరి
పొలయల్క దీర్చిపోడా!
తేటిజవరాలు జుమ్మంచు శ్రుతిసేయంగ,
తేనె లూరంగ కోయిల కన్నె పాడంగ,
నాట్యాలు సలుపరాడా! — నను జేరి
నర్మి లెరిగించి పోడా!
విరిచెలులు చాటుగా విరుగబడి నవ్వంగ,
చిరుసిగ్గుతో తీవజోల నే నొదుగంగ
నా సరస నూగ రాడా! — నా ప్రియుడు
నను ప్రేమ దేల్చిపోడా!

వసంతము

తరుణుడు

పరిమళంబుతో పరవశమందిన
తరుణుల తలపులు చిగురొత్తంగా,
వదనముపై నీలాలకరేఖలు
చెదరి విలాసము రేకెత్తంగా,
కటాక్షశోభలు కళకళలాడగ
మిటారి నవ్వులు మిసమిసలాడగ

తరుణాయిత లావణ్యవీథికలు
తరంగాయితములై మురిపింపగ,
కులుకునడల వలపుల గిలిగింతలు
మలగొన రమ్మా, మలయానిలమా!
కుసుమశరుం డదె కొమరు కోరికల
కూకరించె నిను కోయిల కూవుల!

శ్రీ త్రిపురారిభట్ల వీరరాఘవస్వామి

న వ భా ర తి

ప్రకృతి నిత్యవసంతాన పరవశమగా నృత్యశాల
పురుషు డనంతుడ జేయుడు విశ్రమించు పాంథశాల—
స్మిత భారతవదనం కాశ్మీర సీమ గతచరితం!
ఆనందాశ్రు స్రవంతుల నభిషేకించు హిమాంశుడు,

ఛాయా హస్తములు సాచి సాగిలపడు హిమవంతుడు—
కుసుమాలంకృత శిరముల కౌగిట ముద్దిడు నాథులు
తారలు వెలుగు సరస్సుల తనివిని మూర్కొను తరువులు!
ఒక మధురోహగ, కథగా
దేశదేశ జనవందిత దివ్యమూర్తి కాశ్మీరం!

నాటి చిత్రస్వప్నం ఏనాడో చితికెక్కింది—
నేటి ప్రకృతివధ్యశాల, నేటి నరులు బలిపశువులు
శవాలు కావాలంటే వాయువు నమ్మేదారలే

అణా కొక్క పోటుని తెగనమ్మి ఒక శతాబ్దమయ్యె
నేల, నీరు, నింగికూడ నాదే నన్నాడు రాజు
ఇంటికి, వంటికి, మంటికి ప్రత్యణువున పన్నుముద్ర!
ఊడ్చుకుపోయిన వన్నీ: ఆస్తులు, ఆశలు, అసువులు

పొయిలో నాగలి మండెను, బొందిలో ప్రాణాలు మండె
క్షామభూత వికృతపదము లెండు టాకులెగసి కమ్మె,
ఈడ్చికొట్టె చలిగాడ్పులు, మంచు తుపానెత్తి వచ్చె
తన ఎముకలు తనే నమలి నరశరీర మల్లాడెను

ప్రాణపూర్ణ నరహృదయము చీలి చివికి శిథిలమయ్యె
కరువుచెరిచి, బ్రతుకవెరిచి కటకటబడు కంకాళాల్
వీథులబడి దుస్వప్నపు నీడలవలె తడబడుతూ
సాగిరి ముందుకు ముందుకు......!

కాని దూరదూరంగా కనులుచెదురు దృశ్యంగా
ఎవరివో ఉద్యానవనా

ఎవరివో మణిమందిరాలు!
అన్న మన్న మనుకేకతో అనదలు, శిశువులు, ఆర్తులు

మృతదేహపు నిశ్శబ్దపు నాళములౌనడి వీధుల
జాగిలముల నాలుకలై సాగిరి ముందుకు ముందుకు!
మేఘ ఛత్రశాలలో నవోఢలైన ఫలవృక్షాల్
విరుగబడే వరివెన్నులు 'రా రండ'ని చేతులెత్తె!

ఆరగించమని ఫంటలు ఆహ్వానిస్తున్నాయి
అన్నాతురులౌ పౌరులు ఆవురు మంటున్నారు—
మరఫిరంగి నీడలెవో
మధ్య వాలి భయపెట్టెను!

ప్రకృతి కాంతయౌపంటకు, పురుషమూర్తియౌ ప్రజలకు
కరకు కత్తు లెవో మధ్య
'కంచుగోడ' నిలబెట్టెను!
నుదురు నెఱియలైన ప్రజలు నోరూరిన నీళ్ళు నమలి
పిడికిళ్ళు బిగించి;
చూచి,
పెదవులు బిగించి ఏడ్చిరి!
రాత్రి కాటుక బరిణె—

భటులు మిడుతల దండు
ప్రజలు జలజల రాలిపడు పండుగింజలు!
అడుచు భూమాతనే
చెరుచు రాక్షసియౌచు

కాలమెన్నాళ్ళు దుర్గతిని సాగిందో...
తొలికోడి కూసింది,
తులికింది తూర్పు
జగతి జనదీక్ష వజ్రాయుధమ్మై లేచె,

కణ కణం కాశ్మీర క్రాంతికీలలు పలికె!
"ఆపండిక! ఆపండి!
మా బ్రతుకులు పావులుగా మీరాడిన చదరంగం
ఆపండిక! ఆపండి!"

"ఖాదిర్ కోసం వస్తే కాల్చి నేల కూల్చారా
జోసీ, అజిజీ, జైనాజ్ లేచా రాజ్ఞాపించా
రాపండిక! ఆపండి!"

"ముందు వెనుక సరిహద్దులు రష్యా, భారతభూములు
అచట జీవశక్తి రగిలి ప్రతినాళం ప్రచలిస్తే
ఇచట అహర్నిశలు దరిద్రాంధకార మూర్ఛితులే;
అచట ప్రాణనృత్యోత్సవచైతన్యం, సంగీతం
కొత్త సమాధులకిట ఒక బెత్తెడైన చోటులేదు"

"నడవండిక! నడవండి!
జీవన్మరణాల మధ్య చెరసాలే మిగిలిందా
షేర్-ఇ-కాశ్మీర్ పిలుపున చితిపేర్చాలీ ప్రభుతకు
నడవండిక! నడవండి!"

కోటమీది బావుటాకు గుంపులు గద్దలు మూగెను
కోటమూల రాజుగుండె గుడ్లగూబలా మూల్గెను
షేర్-ఇ-కాశ్మీర్‌ను పట్టి పిడికిటనొక్కెను పిశాచి
కాని, కటకటాలనుండి

గర్జించిం దాసింహం!
కంపించెను కిరీటాలు,
కదిలెను జనసమూహాలు
మసీదులో మహాసభలో నేల యీనినట్లు ప్రజలు!

"ఉసురుపోసి వానిపంట లూడ్చిన మనమేగదా
కసవుపోగులా నేడిటు కాలిన మనమేగదా,"

"చిరకాలం సేద్యంలో చివికి శిథిలమౌ నాగలి
నవపతాకపై నాగలి
దుష్టుల కంకరగుండెలు దున్నండిక దున్నండి!"

"నేలంతా గిరులుగీసి నిర్దయ చీల్చారుగాని
నిరవధిక ప్రజాసముద్ర మెవరే బంధించగలరు?"
హఠాచ్ఛబ్ద మొకటి గుండెలవియ భూమి కంపించెను
అసదుల్లా బాలుని హాహాకారం విన్పించెను

పిశాచాలకోరల్లా, పిడుగుల జడివానలాగ
పై విరుచుకుపడి సైనికపటాలాలు, ఫిరంగులు...
దిక్కులకెగజిమ్ము రక్తతేజ మెసగె చరమ సంధ్య;
నెత్తురు గుడ్డు గదాయని ఒడిలో కెత్తినవో యన

రక్తసిక్త భూమి ధవళహిమలోయల ప్రతిఫలించె:
కాంతి హీనవదనంలా కమ్మెను చీకటిరాత్రి
మృత వీరులనేత్రాలై చుక్కలు మిరుమిట్లు గొలిపె!
నిర్భయ గంభీర వేది నిలిచిందా ప్రజాకోటి!

జీవన్మరణాల వృథాచింత పోగులు ప్రకృతిలాగ
పసిపాప లమాయకులై భయపడి ఆక్రందిస్తే;
పగిలిన మసీదుగోడల బహు సహస్రరంధ్రాలై
దేవుని నేత్రాలు వెలిగి తిరుగుబాటు బోధిస్తే—

పలికింది ప్రజాకంఠం
పగవలె, యుగధర్మంవలె!
"ఈ బావుటానీడ—
ఎక్కడిదిరా శాంతి?

ఈ ఫిరంగుల మోత—
ఎక్కడిదిరా శాంతి?
నడవండిక! నడవండి!
"పిశాచాలకెరమై మాభారతి కాకలిమై

నవ భారతి

ఎన్నిశతాబ్దాలీగతి ఇనుపగుండ్లు మింగిందో
గడ్డిపోచ లెదిగి వాడి కత్తులమొనలై సాగెను
నడవండిక! నడవండి!
"పొలిమేరలు, పుంతగట్లు కొలిచే కానిసలారా!

పొలికాపు, పాకివాడు, పనిచేసీ తిననివాళ్ళు!
నడవండిక! నడవండి!"—
"కత్తులబోను పగిల్చిన కాశ్మీరం వచ్చిన
ఓ భారతప్రజానేతా! పండితుడా!
వందనాలు!
ఇస్లామాబాద్, భద్గాం హింసలో బలి యైతిమయ్యా,
చిత్రవధలో చితికెను మా సిల్కుఫాక్టరీ వర్కర్;
పచ్చని భూములపై నులివెచ్చని నెత్తురు లోడ్చుక
తెలుపునలుపుగీతలతో గెలిచిందే జాతి? చెప్పు!

పోరి తెగిన వీరతనువు పొమ్మందయ్యా ముందుకు
చెరచబడిన వనితశవం అరిచిందయ్యా పొమ్మని"—
"నడవండిక! నడవండి!
బిడ్డ పాలకొరకు తనువు భిక్షాపాత్రయిన తల్లి

భావి మహోన్నతికి ప్రాణ బలిదానం చేయుతండ్రి
ప్రగతిజగతిబీజాలై పకపకనవ్వే శిశువులు
కదిలి కదిలి గతంవదిలి
కవిసిరి ముందుకు ముందుకు!

రణ తోరణమై కన్నులు రాజిరగులు తున్నాయి
రణశంఖాలీవదనాల్, రథచక్రాలీ పాదాల్
రణకవచాలీవక్షాల్, అరుణపతాకలుదేహాల్
కదిలి కదిలి గతంవదిలి
కవిసిరి ముందుకు ముందుకు!

దేశదేశ జనహర్షిత దీక్షాశక్తి లభించెను,
గుడిగంటలు కంపించెను, జడివానలు భ్రమ్మరించె
జూలు విదల్చెనువృక్షాల్, గర్జించెను మేఘశ్రేణి
సలసలకాగె సరస్సులు, చలించె తారాపథాలు

హిమగర్భాలుడికి క్రిందికురికె జలప్రళయంలా
కదిలి కదిలి గతంవదిలి
కవిసిరి ముందుకు ముందుకు!
పురాఋషి బృందసామగాన ప్రతిశ్రుతులూగే
పుణ్యహిమాలయలోయల పొర్లెను క్రోధాగ్నిజ్వాల
కదిలి కదిలి గతంవదిలి
కవిసిరి ముందుకు ముందుకు —
ఆర్తులనాథులశాంతులు శతసహస్రసైనికులై
కదిలి కదిలి వచ్చి చుట్టుముట్టి రదే —
అదేకోట!
కేతనములచేతులెత్తి నృత్యమాడు పెనుభూతం
బాష్పవాయునిశ్వాసం, పెనుకోరల తుపాకులు

మెరుములురుములై పైపై కురికి జనుల నాహుతిగొన
పాడింది ప్రజాకంఠం
పగవలె, యుగధర్మంవలె!
"ఇదే బాస్టిలీ ఇదే!
ఏదీ పారీకమ్యూన్?
ఎదిరించండయ్యా ఓ గతులాగిన పతితులార!
"పడివున్నామయ్యా మా
పురుషులపట్టి వధిస్తే
వనితను రక్షించలేని జాతికిమిగులు సమాధి!
" ఇదే తుదివిషాద గీత

మీదే తొలి నిషాద గీత
ఎక్కడ కూడూగుడ్డా ఎండమావు లౌతాయో
అక్కడ సృజనాశక్తికి హారతియౌతుంది జగతి!
"అపు డివి పింగాణికళ్ళు
ఇపుడు మరఫిరంగిగుండ్లు!
దూదిపింజ లీహాస్త్రాల్
ఎత్తిన వజ్రాయుధాలు!
ఆవరించరండి ఒహో! ఆక్రమించరండి ఒహో!"

ఆర్తుల నాథు లశాంతులు శతసహస్ర సైనికులై
యువకులుచితజ్ఞానులైరి, వృద్ధులు యువవీరులైరి
బరిసెలు, బల్లెములు పార లెత్తిన లతులచేతులు
పగతో పైపై కెగబడు పర్వతశ్రేణులు ప్రజలు!

నాడు జనస్వేదంలో నానిన స్మృతి తెలిసిందో
కోటగోడ చలువరాళ్లు ఫెళఫెళ క్రిందికి రాలెను,
రాళ్ళద్దిన అడుసున జనరక్తం భగభగమండెను,
సింహపీఠిపునాదిలో చిరనిద్రాముద్రితులౌ

అసంఖ్యాక మానవాస్థికలు మేల్కొని పెకలించెను.
అగ్నినాల్క లాక్రమించె, ఆవరించె నాకాశం!
కదలండిక! కదలండి!
కోప దగ్ధమైనచోట ధూమమెగయు, ధూళిలేచు,

చిరనరకవ్యథా జీవితశేషం చిరుపొగతీగలు
సాగి, నిముసమూగి, పూర్వస్వప్నగాథలాహరించు!
నడవండిక! నడవండి!
బుద్ధుని చిరస్వప్నంకై, జీసస్ స్వర్గంకోసం

నరజాతిప్రగతికోసం,
నాకోసం,

ప్రళయరుద్రు త్రినేత్రమై, మతప్రవక్తఖడ్గంలా
చావుబ్రతుకు లధిగమించి సాగే నరచరిత్రలా

నడవండిక! నడవండి!
భావిశిశు ప్రసవక్షణం
చీలిన మృదుకాలంలా సాగిందీ ఉదయసంధ్య!
చేపిన మాతృస్తనమై పొంగిందీ భరతభూమి!

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

శ్రీ అనిశెట్టి సుబ్బారావు

నవోఢ

శ్రీ మనీషి దే

వినోదము

శ్రీ భావరాజు వేంకట కృష్ణారావు

౧

సాయంకాలమయినది, దీపముల నింకను వెలిగింప లేదు. సముద్రపుటొడ్డున, ఇసుకలో, ఏదో ఆలోచనా ప్రవాహంలో మునిగినట్లు, తలవంచుకుని చౌదరి ఒంటరిగా మైలాపూరు వైపు నడచిపోవుచున్నాడు—క్వీన్ మేరీసు కాలేజి సమీపించినాడు. ఒకసారి, అతడపుడు అప్రయత్నముగ, తలయెత్తి, కలయజూచినాడు. ఆకస్మికంగా, దృశ్య మొక్కటి అతని దృష్టిని ఆకర్షించింది. తటాలున ఆగి, ఒకసారి ఆ వైపు అతడు దృష్టిని సారించి,—పరికించినాడు. ఒక యువకుడు, ఒక జవరాలు—విలాసముగ నడుచుచు,ఒకరిపై నొకరు వాలుచూపులు విసరికొనుచు చిరునవ్వులు తీగెలు సాగించుకొనుచు,-మధ్యమధ్య చేయి చేయియు కలుపుకొనుచు,—మధురాలాపముల నాడుకొనుచు—తన్మయులై—తనకెదురుగా వచ్చుచుండుట—చౌదరి చూచినాడు. మోహాతిరేకమున ప్రవర్తించుచున్న ఆ మిధునమును గాంచి, చౌదరి ఆశ్చర్యముతో, వారికెదురై,

"ఏంరోయి—అంకినీడు...నిన్నే!...ఎప్పుడు వచ్చావు మద్రాసు?" అని పలకరించినాడు. చౌదరి మాటలా జంటకు వినిపించలేదు. అపుడు గట్టిగా, చౌదరి—

"ఒరే—అంకినీడు! నిన్నే పిలవడం! ఎన్నాళ్ళయింది వచ్చి మద్రాసు?" అని, మళ్ళీ పలకరించినాడు.

చౌదరి మాటలు ఉఱుములవలె చెవినిబడి-తన్మయులైయున్న ఆ మిధునమును, ఉలిక్కిపడజేసెను. అంకినీడు చౌదరిని చూచి ఒక్కింత వెల్లబాఱెను. అతని చెంత నేయున్న యువతి, ఇంచుక చకితయై, పయ్యెద సవరించుకొనెను. పిమ్మట చౌదరి వంక తిరిగి మందహాసంచేసి, మొగము అవతలవైపు కు త్రిప్పుకొనెను.

అంకినీడు, చౌదరిని చాలా కాలమునుండి యెఱుగును. అతని మేనమామల యూరే చౌదరిదికూడ. చౌదరి వంటి చిరపరిచితులు కన కెవరయిన కనిపించగలరని అంకినీడు లేశము ననుమానించలేదు. అదిగాక అతడు విలాసముగా సంచారముచేయుటకు మైలాపూరు సముద్రపుటొడ్డును అందులకే ఎంచుకొన్నాడు. చౌదరిని, ఒక యాభయిగజముల దూరములో చూచియుండినచో, అక్కడనుండియే అంకినీడు తన ప్రక్కనున్న జవరాలిని బలవంతముగా, కంటికి కనబడకుండా, దూరముగా ఈడ్చుకొనిపోయి, అంతర్ధానమయేవాడు. ఇదేవిధముగా, చౌదరి యెదురగుట, అంకినేనికి సంకటమయ్యెను. తనరహస్య మేదో బయట పడినట్లు-తా నేదో తప్పుపని చేసినట్లు, ఒకవిధమైన వెఱపు, చలివలె అంకినేనికి శరీరముమీదికి ప్రాకెను. గుండె లోనికి చొచ్చుకొనిపోయెను. ఒక్క ముహూర్తముసేపు అతనిగుండె కొట్టుకొనుటమానింది. నోట తడికూడ ఆరిపోయెను. తానుచేసిన దోషము నలుగిరికి-అందులో ముఖ్యముగా తన్నెరిగినవారికి తెలిసినపుడు-మానవుడు పడే విన్నబాటు, చూచేవారికి నిజంగాజాలిపుట్టించగలదు. అపుడట్లేయున్నది అంకినేని దుస్థితి. కాని కొంత తెప్పరిల్లి, లేని యుత్సాహమును దెచ్చుకొని, అంకినీడు, చెంతనున్న

చేడియకుముందు నిలువబడి, యేమియు ఎఱుగని వాని వలె, "నిన్న ఉదయం వచ్చాను" అని జవాబిచ్చెను.

"నాతో అబద్ధమాడుతున్నావు! బలరామయ్య చెప్పినాడు-నిన్నటికి నాలుగురోజులయిందటగా-నీవు మద్రాసు వచ్చి?...కమలనయన విలాస్ హోటల్లో రెండుగదులు ప్రత్యేకముగ తీసికొని ఉన్నావటగా?"

అంకినీడు జవాబు చెప్పేలోగా, చౌదరి మరల అందుకుని, గ్రుక్క త్రిప్పుకోనకుండా.

"అయితే-నీవు-బలరామయ్య నిన్న-నిన్న సాయంకాలము 'రంగదామ' థియేటరువద్ద కలుసుకొని చాల సేపు మాట్లాడినాడటగా?" అని ప్రశ్నించినాడు.

జవాబు ఏమియు చెప్పలేక, అంకినీడు తబ్బిబ్బై ఊరకున్నాడు-ఆతడు వైవర్ణ్యమునొందుట పరికించి, చౌదరి తన ధోరణి మార్చినాడు. సానుభూతి ప్రకటిస్తూఉన్నట్లుగా సాధు కంఠధ్వనితో.

"ఇంటివద్ద, మీ మామయ్య వగైరాలు అందరు కుశలంగా ఉన్నారా?...ఎన్నాళ్ళు పట్టణముకాం? ఈ వూరువస్తే, మనవైపువారికి ఓ పట్టాన్ని విడిచి వెళ్ళ మనసురాదు" అని పరామర్శ చేసినాడు-దానితో తెప్పరిల్లినట్లు తన చెంతనున్న చేడియవైపు అంకినీడు ఒకసారి దృష్టి సారించినాడు-కంఠం సవరించుకుంటూ, అతడు,

"ఆ! అందరు కులాసాగానే ఉన్నారు...నేను ...రెండుమూడు రోజులలో వెళ్ళిపోవాలనుకుంటున్నాను-వచ్చినపని ఇంకా పూర్తికాలేదు-అప్పుడే మామామయ్య ఉత్తరం వ్రాసినాడు-నిన్న వచ్చింది.

"కోతలు సమీపిస్తున్నాయి, తొందరగా రావలసినదని" అని సమాధాన మిచ్చినాడు.

ఆ మాటల నాలకించుచు, చౌదరి, అంకినేని చెంతనే నిలువబడి, పరాయత్త చిత్తతతో, సముద్రపు కెరటాలవైపు తెప్పవాల్పక చూచుచున్న తరుణిపై చూపు నిల్పియుండెను. అంకినీడది గమనించలేదు-"ఈమె ఎవరు? ఈమె పేరు? ఈ వూరేనా యీమెది?—ఎక్కడనుండి వెంటబుట్టుకొని వచ్చినావు" అని ఏమియు తెలియనట్లు చౌదరి ప్రశ్నలు కురిపించెను.

ఈ ప్రశ్నలు దొర్లివచ్చుచున్నప్పుడు, ఆ వాల్గంటి చూపొకటి మందహాసముతో కలిసి చౌదరి కంటిలో లీనమయ్యెను. దానిని గమనించలేదు అంకినీడు.

"ఈమె—ఈమె పేరు సునంద" అని నుడువుచు, అంకినీడా తరలాక్షి వంక దిరిగెను. "ఈమె క్వీన్ మేరీసు కాలేజీలో ఇంటరు-సెకండియరు-చదువుచున్నది-మా శివరామయ్య బావ మేనకోడలు. మొన్న శనివారం మధ్యాహ్నం మవుంటురోడ్డులో కిషన్ చంద్ చల్లారామ్ సాపువద్ద కనిపించింది. ఎన్నాళ్ళో అవడంచేత ఈమెను చూచి-చిరపరిచయం ఉండడం చేతను ఈ రోజున వాళ్ళింటికి వెళ్ళినాను-రమ్మంటే-ఒకసారి బీచికి షికారుగా వచ్చినాము-సరదాపడి" అని జవాబు ఇచ్చినాడు.

ఈ మాటలు అంకినేని నోట వెలువడుచున్నప్పుడు ఆ యువతి విలాసముతో ఒకసారి తలయెత్తి అతని వంక చూచింది. వెంటనే తలవాల్చి, కన్బొమలు ముడుచుకొని సముద్రామువైపు దృష్టి సారించింది, అంకినీడది గుర్తించలేదు—

"ఓహో! అలాగా! ఈమె పేరు సునందా!" పేరు నాకు తెలియదుగాని, యీమెను ఒకటి రెండు సార్లు ఎక్కడనో చూచినట్లు గుర్తుగా ఉన్నది. కొంచెం పరిచయమయిన ముఖంలాగే ఉన్నది" అని చౌదరి ఆ విలాసివంక చూస్తూ అన్నాడు.

ఆ మాటలతో, కొంచెం వెఱపుదీఱి, అంకినీడు "అవును! మద్రాసులో కాపురముంటున్నవానికి, ఈమె ఒకటి రెండుసారులయినా కనబడిఉండడంలో

వింతలేదు, స్నేహంకూడాకలిసినా ఆశ్చర్యంకలగదు!'' అని సాభిప్రాయంగా సమాధానమిచ్చినాడు.

గిర్రున తిరిగిచూచింది ఆ సుందరి-ఆపైన అంకినేని వంకచూచి,

"అంకినీడు! కొంచెం నాజూకుగా మాట్లాడుట ఎఱిగిఅయినా ఉండాలి, నేర్చుకొనియైనా ఉండాలి. దేశాటనంవల సంస్కారం కల్గిన నీవంటివాళ్ళు'' అని చురుక్కుమనునట్లుగా పలికింది.

"నీవు అలుగుటకు అవకాశమిందు ఏమీలేదు. సునందా! నర్మోక్తికే నీవు'' అని అంకినీడు అంటూ ఉండగా, చౌదరి, ఆ మాటకు అడ్డమువచ్చి, ఒక వంక సునందను పరికించుచు, "అయితే-ముందు నీ కార్యక్రమమేమిటి? ఎపుడు నీ ప్రయాణం?'' అని అన్నాడు.

ఆ మాటలో నొక విపరీతార్థము స్ఫురించినట్లు చూచింది సునంద.

"రేపు సాయంకాలము వెళ్ళిపోదలచుకొన్నాను-కాని 'సునంద మేనత్త, రేపుండి యెల్లుండి వెళ్ళిపోదువుగాని, రేపురాత్రికి మా యింటి విందవై రావలసింది. అని బలవంతంచేస్తూన్నది. అందుచేత రేపుండి, రంగధామ్‌లో కిస్మత్ చిత్రాన్నిచూచి, ఎల్లుండి, కావలసిన బజారు సామాన్లు అవీ కొనుక్కొని, సాయంకాలం పూరీ ప్యాసెంజరులో వెళ్ళిపోతాను రేపు కిస్మత్ చిత్రాన్ని చూడడానికి తానుకూడా నాతో వస్తానంటున్నది, సునంద—'' అని కండ్లు చికిలిస్తూ, సునందవైపుచూస్తూ జవాబిచ్చినాడు అంకినీడు.

"ఈయన చెప్పేదంతా నిజమని అనుకోకండి''అని నవ్వుతూ, సాహసించి ఎకసక్కెమాడిందిసునంద.

"స్వల్పవిషయాల సత్యాసత్యములగురించి విమర్శించుకొనడం స్నేహంలో ఉండే మాధుర్యాన్ని చెరుపుటకు కారణమవుతుంది'' అని చౌదరి సద్దిచెప్పినాడు—ఆ మాటకు ఒక దినుసు తీగనవ్వు నవ్వింది సునంద! ఆ మందహాసంచూచి పులకితుడైనాడు అంకినీడు. వట్టి అమాయకునివలె కన్పట్టినాడు చౌదరి! వెంటనే అంకినీడపుడు, తన చూపు చౌదరివైపు త్రిప్పి.

"ఎన్నోపర్యాయములు నోటిదాకావచ్చి, అడగడం మరిచి పోతూఉండడం జరిగింది—అయితే. సుబ్బయ్యా ఏంచేస్తున్నావు ఈ పట్నంలో నీవు? ఊరికే మావంటివాళ్ళవలె, సోమరితనంగా, కాలం గడిపే స్వభావం కలవాడవు కావుగా నీవు?'' అని అడిగాడు.

"ఏమీ లేదు! ఈ వూళ్లో ఒక ఫిలింకంపెనీ ఉంది. "మందాకినీ ఫిలింస్'' అని. దానిలో ప్రొడక్షను మేనేజరుగా ఉంటున్నాను. నెలకు రు 250-లు జీతమిస్తున్నారు. వచ్చేనెలనుంచి, ఫిలిం కంపెనీకి మేనేజరు కాబోతున్నాను. జీతం రు. 500 లు ఇస్తారు'' అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చినాడు చౌదరి.

"అదృష్టవంతుడవు సుబ్బయ్యా నీవు!...'' అని అంకినీడు, ఇంకా ఏమేమో అనపోవుచుండగా, సునంద, మాటకు అడ్డువచ్చి, అంకినీడువైపు తిరిగి-చాలా ఆలస్యమయింది ఇప్పటికే—దీపాలు ముట్టించినారు. బాగా చీకటిపడింది. ఇంటికివెళ్లాలి'' అని అన్నది.

"అవును—మరచిపోయాను మాటలధోరణిలో. నిన్ను మీ యింటివద్ద దిగబెట్టి వెళ్లాలి కదూ!'' అని అందుకొన్నాడు అంకినీడు.

సునంద, ఆపలుకులకు సమాధానము చెప్పుటకిష్టము లేనట్లు,—రెండు మూడు గజముల దూరము నడచిపోయి, వాల్జడను తనయెడమ చేతికి చుట్టుకుంటూ నిలువబడింది.

"క్వీను మేరీసు కాలేజీలో చదువుకునే పొరుగూరి పిల్లలు హాస్టలులో నివసించాలని నిర్బంధములేదు? ఈమె హాస్టలులో ఉండడంలేదా? ఇల్లు అని అంటున్నావేమిటి—అంకినీడు?" అని ఆశ్చర్యం ప్రకటించినాడు చౌదరి.

ఆ మాటకు, అందుకొని అంకినీడు,

"మొదట్లో, సునంద వుమన్సు హాస్టలులోనే ఉండేది కాని అక్కడ భోజనం అది సదుపాయంగా వుండక పోవడంచేత, వాళ్ళమామయ్యకువ్రాసి, మేనత్తను రప్పించుకొని, వేరే ఒక ఇల్లుతీసుకొని—రాయపేటలో కాపురముంటున్నది." అని సమాధానం చెప్పినాడు.

సునంద ఏమీ మాటలాడలేదు. అక్కడ మరియొక క్షణంకూడా ఉండుట కిష్టములేనట్లు మాత్రం దగ్గడం ప్రారంభించి మనోభావం ప్రకటించింది.

"అలాగా!" అని అన్నాడు చౌదరి, ఏమియు తెలియనట్లు.

"ప్రొద్దుపోతున్నది, వెళ్ళాలి—ఆలస్యమైంది ఇప్పటికే" అని అంటూ ముందుకు రెండడుగులు వేసి సాగినాడు అంకినీడు.

అక్కడనుండి కదలుటకు ఇష్టములేనివానివలె కనిపించినాడు చౌదరి.

"నమస్తే" అని అన్నది సునంద.

"నమస్తే" అని అన్నాడు అంకినీడు.

"సు-నం-దా!" "న-మ-స్తే" "మాకు పునర్దర్శన భాగ్యము ఎపుడు లభిస్తుందో" అని అన్నాడు చౌదరి.

"నమస్తే! అలాగే నేనుకూడా అభిలషిస్తున్నాను పునర్దర్శనము." అని అంటూ సునంద నాట్యంగా ముందడుగు వేసింది.

"అంకినీడూ" మళ్ళీ కనపడతావుగా? అని అన్నాడు చౌదరి,

"చెప్పలేను" అంటూ చీకటిలోనికి సునందను వెంట నిడుకొని నడచిపోయినాడు అంకినీడు.

౨

కమల నయనవిలాస్ హోటలులో, ఆ మరునాడు, రాత్రి ఎనిమిది గంటలకు అంకినీడు తనగదిలో సినీమాకు పోవుటకు సిద్ధమగుచున్నాడు - తొందర తొందరగా సింగారించుకుంటున్నాడు - వేషధారణము పూర్తిచేసికొని, పెట్టెలో - తాను క్రొత్తగా మోజుపడి కొనితెచ్చుకున్న గోయాసెంటును వాసన చూచి, పూసుకున్నాడు. - కమనీయమైన సౌరభము తెమ్మెరలుగా నాసికాపుటములందు ప్రవేశించుచుండ, ఒక విధమయిన నిర్భరానందమును అనుభవించుచు నిలువుటద్దమున కెదురుగా నిలువబడి తన వేషమును పరికించుకొనుచుండెను - అంతలో గది తలుపు లెవ్వరో కొట్టినట్లయ్యెను.

వెంటనే, వెనుకకు దిరిగి, 'ఎవరు వారు' అని ప్రశ్నించి, మెల్లగా తలుపు దగ్గరకుబోయి, తెరచినాడు.

భయవిహ్వలయైన తరుణి యొకతె, సుందరి, తటాలున లోపలకు, ఆతని దూసుకొని, ప్రవేశించెను. విస్మితుడైనాడు ఆమెను గురించి - అంకినీడు - "రక్షించండి, రక్షించండి - రక్షించాలి మీరు - నే నిపుడొక విపత్కరమైన స్థితిలోనున్నాను...... తెనుగువారని, మావైపువారని తెలుసుకొని శరణార్థినై వచ్చి, మిమ్ములను ఆశ్రయిస్తున్నాను." అని పలికింది ఆలేజవ్వని - తత్తరపాటుతో. కొన్ని క్షణముల సేపు అంకినీడు, చైతన్య విహీనుడైయుండి, మాటలాడలేకపోయెను - స్తబ్ధుడై శిలాప్రతిమవలె నిలువబడి, ఆకర్షించుచున్న ఆ రమణి రూపురేఖా విలాసములను పరికించుచుండెను. అంత నా సుందరి "అయ్యా! మీకు పుణ్యం ఉంటుంది! ముందుగా,

ఆ తలుపువేసి గడియపెట్టండి! నామాట—నామొఱాలకించండి —ఆ దుర్మార్గుడు - వాడు - వెంట తఱుముకొనివస్తున్నాడు - ఇంతలో ఇక్కడకు రాగలడు-వచ్చేపడేలోపల తలుపువేసి గడియ బిగించండి బాబు!" అని ఆక్రోశించెను.

అప్రయత్నంగా, అంకినీడు, ఆమె సౌందర్య సౌరభమును ఆఘ్రాణించుచూ, తలుపుమూసి, గట్టిగా గడియ బిగించినాడు - అతని వైఖరిని పరిశీలించుచున్న, ఆ జవరాలు మరల, దైన్యముట్టిపడునటుల, "అయ్యా! ఆ రాక్షసి ఇక్కడికికూడా నన్ను, వెదకుకుంటూ తఱుముకొని రాగలడు - నన్ను కాపాడాలి. నన్ను కాపాడాలి అతని బారినుండి! ఈ ఒక్కపూట కాపాడితే, ఉదయం ఎక్స్‌ప్రెస్సులో మావూరు వెళ్ళిపోతాను-తెల్లవారకుండ వెళ్ళిపోతాను ఇక్కడ నుంచి - ఈరాత్రి మాత్రం నన్ను ఏలాగో కాపాడాలి - పుణ్యం కట్టుకోండి" అంటూ గద్గదికతో - మధ్యమధ్య కన్నీరు గార్చుచు, కొనగోటితో ఆ బాష్ప కణములను శృంగార ముట్టిపడునట్లు నాట్యముతో తుడుచుకొనుచు, శరణువేడెను. ముగ్ధుడై, ఆమెనే తిలకించుచున్న అంకినీడు, ఉద్రేకముతో-

"అమ్మాయీ! నీ వెవ్వరో, నీ సంగతి ఏమో, నీ కిపుడు కలిగిన ఆపత్తుఎట్టిదో నాకేమీ తెలియదు. ముందు" - అని పలుకుచుండగా, ఆమె, అర్థోక్తిలో అందుకొని "ముందుగా నన్ను రక్షించి పుణ్యము కట్టుకోండి, మిమ్ముల నాశ్రయిస్తున్నాను. తరువాత నా కథంతా వివరంగా, సావధానంగా చెప్పుకుంటాను" అని అన్నది.

మారుమాట చెప్పలేక, అంకినీడు, కొంత సాహసం వహించి -

"సరే! నీ వెవరయినను సరే!—నీకు వచ్చిన భయంలేదు ఏమీ! నీవు ఇక్కడనే ఉండవచ్చును. - కాని యిపుడు నేను బయిటికి పోతున్నాను—" అని అన్నాడు.

ఆ చివరమాటలు చెవిని సోకినంతనే, త్రుళ్ళిపడి, ఆమె, "బాబోయి! మీరు నన్ను ఇక్కడ ఒంటరిగా విడచి వెళ్తారా! - అదిగో వస్తున్నాడు. ఆ బూట్ల చప్పుడతనిదే - నన్నుకూడా మీవెంట తీసుకొని వెళ్ళండి, నేను ఈ రాత్రి మీతోనే ఉంటాను - లేకపోతే; అమ్మో -" అని భీతిని వెల్లడించుచూ, వేడుకొనెను.

అంకినీడు నిర్ఘాంతపోయినాడు. అతని నోటివెంట మరల మాట రాకుండగనే, ఆమె, "ఏమండీ! మాట్లాడరేమండి! ఆ చప్పుడు అతనిదే! అతడు లోపలకు రాకముందే నే నాతని కంటబడకుండా, నన్ను ఎక్కడనైనా దాచండి. దాచండి, దాగుకొనడానికి తావు చూపించండి. బాబోయి - బాబోయి! వస్తున్నాడండి" అని విహ్వలయై, భయముతో కంపించుచు, తలదాచుకొనుటకు, గోప్యమయిన స్థలము కొరకు గదినంతయూ కలయదిరిగి, చివరకు స్నానాల గదిలో ప్రవేశించి, తలుపు వైచుకొనెను.

భీతార్తయై, తత్తరపాటుతో గది నాల్గుమూలలు అటునిటు పరుగెత్తుటలో, ఆమె సిగలో సువాసనలు వెదజిమ్ముచున్న పుష్పగుచ్ఛము క్రింద జారిపోయెను. దాని నామె గుర్తించలేదు.

తన గదిలో రెండు మూడు నిమిషములనుండి జరుగుచున్నదానిని గురించి విమర్శించుకొనలేని స్థితిలో నుండెను - ఆ కథ నాటకమో, లేక నిజమో, అతనికి తెలియకపోయెను. ఒకింతసేపు, ఆజవ్వని కథంతా నిజమని తోచెను అతనికి. ఉత్తరక్షణమున ఆ జవ్వని దంతయూ నాటకము గావచ్చునని సంశయము కల్గెను - చివరకు ఆమె ఆక్రందనము, అశ్రువులు, భయకంపితగాత్రము,ఆమెవాక్కు - అన్నియు

నిజముగా నామె ఆర్తయై, భీతచిత్తముతో తన్ను శరణు వేడినదని నిర్ణయించుకొనెను. తనాశ్రయించిన స్త్రీకి, అబలకు, శరణమిచ్చి కాపాడవలెనని, సంకల్పించుకొనెను. ఆతని మనసులో పరుగెత్తుచున్న ఆ విధమైన వితర్కభావములు ఆతని ముఖమందు స్పష్టముగా ప్రతిఫలించుచుండెను. ఇంతలో అవతలనుండి యెవరో తలుపు దడదడ కొట్టసాగిరి.

అంకినీడు ఉద్రేకముతో "ఎవరవతల? తలుపు బద్దలుగొట్టుతున్నారు?" అని అరచెను. ఆ మాటలను వినిపించుకొనకయే, అవతల మనిషి, మరల తలుపులను గట్టిగా కొట్టసాగెను. అంకినేనికి కోపము వచ్చెను—క్రిందపడియున్న పూలచెండు ఆతని దృష్టినాకర్షించెను. అవతలనున్న వ్యక్తి, ఒకవేళ లోపలకు వచ్చినచో ఆ పుష్పగుచ్ఛము కంటబడి ఏమయినా అనుమానమునకు కారణముకాగలదని కాబోలు, అంకినీడు శరవేగముతో, దానిని ఒక సోఫా క్రిందికి, కాలితో తన్నెను—అవతల మనిషి ఎడతెఱపిలేకుండ, "తలుపు" తలుపు! తలుపుతీయండి. అని అరచుచుండుటవలన, గత్యంతరము గానక, ఉక్కిరిబిక్కిరియై, ఆ యుత్తరక్షణమున, అంకినీడు తలుపు తెరచెను.

తలుపు తెఱచీ, తెఱవడంలో, అవతల వ్యక్తి, భీకరాకృతితో లోపల తటాలున ప్రవేశించి గదినంతయు నొక్క తృటిలో కలియవెదకి, "ఆమె! అది ఏది? ఎక్కడఉన్నది?" అని ఉఱిమినట్లు ప్రశ్నించినాడు.

అంకినేనికి విపరీతముగా రేగివచ్చింది రోషము—అభిమానమొకటి ఆవేశించింది ఆతని శరీరముపై—వెంటనే, ఆతడు.

"ఎవడవురా నీవు? నా గదిలోని కీవిధంగా దూసికొనివచ్చుటకు—మర్యాద—నాగరికత ఎఱుగని పశువులాగున ప్రవర్తిస్తున్నావేం?" అని గర్జించినాడు. అంతట ఆ నూతన వ్యక్తి, ఆపాదమస్తకము కోపముతో కంపించుచు,

"నేనెవ్వడనో, తరువాత తెలుస్తుందిలే! మాటలు మాత్రము దురుసుగా రానియ్యకు మర్యాద ఎఱుగని పశువు నీవో నేనో, నీకే తెలియాలి!......ముందు నా ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పు—లేకపోతే—మర్యాద దక్కదు—అది ఎక్కడఉన్నదో చూపించు, దాన్ని యివతలకు పంపించు! ఇక్కడకు పరుగెత్తుకొని వచ్చి నీ గదిలో దూరిందే, దొంగలాగున—దాన్ని ఇవతలకు నడిపించు—మర్యాదగా—"

అని గద్దించినాడు ఆ క్రొత్తమానిసి.

"అరే! నోరుమూసుకొని, ముందు నీవు గుమ్మం దాటు—తరువాత దానిసంగతి చూడవచ్చును అట్టే ప్రేలకు." అని అన్నాడు అంకినీడు.

"దాన్ని—ముందుగా—చూపించి యివతలకు పంపించు—మర్యాదగా!" అని మళ్ళీ గంభీరంగా, కొట్టవచ్చినాడు, అడిగినాడు.

"నోరుమూసుకో! పశువా!" అని రోషమంతా మూర్తీభవించినట్లు పలికినాడు అంకినీడు: "అది ఎవ్వరో?—నీవెవ్వడవో? నాకేం తెలుసు! ముందు-గుమ్మందాటి-అవతల ఉండి, మరీ మాట్లాడు!—పో! పోరా పక్షీ! పో! కదలవేం? ముందు-కదులుతావా-కదలవా?—కదలకపోతే-" అని అంటూఉండగా, ఆ ఆగంతకుడు, అర్థోక్తిలో,

"ఏడిశావు! ఏంజేస్తావు నీ మొహం! ముందు దాన్ని ఇవతలకు నెట్టి, మరీమాట్లాడు" అని ఎదిరించి జవాబిచ్చినాడు—

"ఛీ! అవతలకు నడు-అది—ఇదీలేదు ఇక్కడ!"

"ఒరే మాటలు సరిగా రానియ్యి! ఒక్కడూ ఉంటూన్న నీ గదిలోనికి, ఏ ఆడది రాకపోతే గుమ్మని వాసనలు వెదజల్లుతూ, ఆడదాని సిగలోనుండి

జాతీపడినట్లు కనబడుతున్న ఆ పూలచెండు ఎక్కడ నుంచి వచ్చింది సోఫా క్రిందికి" అని గర్జించినాడు.

క్రోధముజ్వాలవలె ఎగయుటచేత, దానిని ఆపుకో లేక, ఆ క్రొత్తమనిషిని, అంకినీడు సాగదీసి ఒకతన్ను తన్నబోయినాడు—ఆ తావుదప్పించుకొని, ఆక్రొత్త వ్యక్తి,

"ఓ—నీకు ఒక స్నానాల గదికూడా ఉంది? అయితే- స్నానాల గదిలో దాన్ని దాచిపెట్టావన్న మాట—ఇవతల ఉంటే కనబడిపోతుందని! ఇలాంటి నీచపు పనులు—పరాయి ఆడవాళ్ళను గదులలో దాచుకొని—సిగ్గులేక—హోటళ్ళలో వ్యభిచారం సాగిస్తున్నావటరా? ఇపుడు నీవా నేనా మర్యాద గలవాళ్ళము—పశువ్వు, నీవా నేనా?" అని పలుకుచు, అడ్డమువచ్చిన అంకినేని తప్పించుకొని, గభాలున స్నానాలగది తలుపులు, తన్నినాడు.

భయభ్రాంతయై కంపించుచున్న, అక్కడి జవ్వనిని రెక్కపట్టుకొని యివతలకు యీడ్చుకొని వచ్చినాడు. "ఇక్కడ దాగున్నావా? రంగీ! అంకు మగని ఆశ్రయించుకొని; రా! నీ సంగతి కనుక్కుంటాను." అని గద్దించుచు, బరబరలాగుకొనివచ్చినాడు.

భయంతో కంపించిపోవుచూ, ఆ సుందరి, "బాబోయి! రక్షించండి— రక్షించండి—చంపేస్తున్నాడు. అలాచూస్తూ ఊరకుంటారేమండి? చంపేస్తాడు. ఇంకేంగతి;" అని అంటూ, అతని పట్టులో నుండి విడిపించుకొనుటకు గింజుకొనుచు, నేలపైపడి సాగడం ప్రారంభించింది.

"ఓ అమ్మాయి! నీకువచ్చిన భయం ఏమీలేదు. నా గదిలో నేనుండగా, వీ డేమి చేయగలడో చూస్తాను." అని పలికినాడు—అంతవరకు, ఆనూతన వ్యక్తి చేసినదానికే మండిపడుచున్న అంకినీడు. కోపము నాచుకొనలేక, ఒక ఆడదాన్ని ఆవిధముగా రెక్కపట్టుకుని ఈడ్చుకొని రావడంచూచి సహింపలేకపోయినాడు—అంతట నాతడు ఒక్క ఉఱుకున ఆ క్రొత్త మనిషిమీదపడి, ముఖంమీద, తన శక్తి కొలది సాగదీసి ఒక ముష్టిఘాతం ప్రయోగించినాడు. ఆధాటికి తట్టుకొనలేక క్రొత్తమనిషి, చాపచుట్టవలె దభాలున నేలకూలినాడు—అంతదాక వికృతహాసం చేస్తూ, కోపం మూర్తీభవించినట్లుండిన మనిషి నేల కూలి, స్పృహతప్పినట్లు పడియున్నాడు.

"రంగమ్మా! నీకువచ్చే భయం ఏమీలేదు." అని ఓదార్చుచు, అంకినీడు రమణిని చేయి అందించి లేవదీసినాడు.

"ఏమండి! మీ గుద్దుకు తట్టుకోలేక కూలినాడు- తల దిమ్మువదలి, తెలివివచ్చి, లేచేలోపల, నన్ను ఇక్కడనుంచి దాటించండి బాబు—సుఖమైన స్థలానికి—బాబు! మీ ఋణం తీర్చుకోలేను—" అని రంగనాయకి దీనాలాపములు సాగించింది.

అంకినేనికి ఆ తరుణంలో, ఏం చేయుచున్నాడో, ఏమిచేయవలెనో, తోచలేదు—ఒక ముహూర్తం కూడ గడవలేదు—

తలుపు తాళంవేసుకొనలేదు-హడావిడిగా, "రా- రంగమ్మా! నా వెంట" అని అంటూ, అంకినీడా సుందరాంగిని, చేయిపట్టుకుని గదిలోనించి బయటకు దుమికెను—మెఱుపు తీగెలవలె, వారుభయులు, మేడమెట్లు దిగి, క్రింద వేచియున్న టాక్సీ కారు లోనికి ఉఱికిపడినారు—కారుకూడా ఒక క్షణమైనను ఆలస్యముచేయకుండ, తూరీగవలె ఎగిరి పోయింది.

ఇంచుమించుగా పదినిమిషములు సేపు నడిచింది కారు—సరాసరివచ్చి, లాయడ్సురోడ్డులో, కొబ్బరి తోటకు ఎదురుగానున్న సందులో, కుడివైపున, లాంతరు స్థంభమునకు సమీపముగానున్న డాబా ముందు ఆగింది కారు.

కారు నడుచుచున్నంతసేపు అంకినీడు రంగనాయకి, ఒకరితోనొకరు సంభాషించలేదు—ఉభయులు, ఏదో ఆలోచనలలో నిమగ్నులయి ఉన్నట్లు మాత్రము స్పష్టమయ్యెను.

కారు, ఆగడంతోనే, వీధివైపు ఉన్న గేటు తెరచుకొని ఒక ముసలిది బయటకువచ్చి, "అంకినీడుగారు! ఇదిగో మీకు ఉత్తరం" అని కవరును చేతికందించింది. కవరును చర్రున చింపి, కారులో టాపులైటు వేసుకొని ఆతురతతో చదివినాడు అంకినీడు—అందు ఈవిధముగ నున్నది.

"ప్రియ సఖుడ!

క్షమించాలి! నీకంటె ముందుగావచ్చి, అతడు నన్ను వెంటబెట్టుకొని వెళ్లుచున్నాడు-ఏం చెయ్యను? పాపం! నీకు నిరాశ అయింది. అయినా ఏమీ అనుకోవద్దు.

వరలక్ష్మి"

కవరును, ఉత్తరమును కోపంతో ముక్కలు ముక్కల క్రింద చింపి, నలిపి, అవతల పారవేసినాడు, అతడు.

మందహాసంతో, రంగనాయకి, ఆతని ముఖము వంక చూస్తు,

"అయితే! ఏమండి - వరలక్ష్మి - కాదు-సునంద కొరకు వచ్చినారా? ఇంత శ్రమపడి" అని అడిగింది.

"అవును" అని అన్నాడు నిరాశలో కలిసివచ్చిన రోషముతో, అంకినీడు.

"నాతో కాస్త ముందుగా చెప్పినారు కాదేమండి?" అని రంగనాయకి ప్రశ్నించింది.

"ఏమిటి చెప్పేది నీతో!" అని విసుగు, కోపము ప్రకటించినాడు అతడు.

"కాదండీ! వరలక్ష్మి - కాదు, సునంద, చౌదరితో వెళ్ళేముందు మాతో - అంటే నాతోనూ, మీ చేత తన్నులు తిన్నాడే, అతనితోనూ - చెప్పింది. ఆమెను నీకు అందకుండా చేయమని, చౌదరి మమ్ములను పురమాయించినాడు. ఈ నాటకమంతా ఆడమని.

అంకినేనికి పట్టరాని ఉక్రోషం వచ్చింది. "నీవు ఎవ్వరిదానవు - ఎవరు నీవు" అన కాఠిన్యం ప్రకటమగునట్లు ప్రశ్నించినాడు.

"కాదండి! కోప మెందుకండి! ఈ మాత్రానికి నేను-నా పేరు కమల-రంగనాయకి కాదు. నేను, వరలక్ష్మి - అంటే సునంద, రాజీవలోచన, నీలవేణి, సరోజి, పుష్పవనం, యింకావున్నాము లెండి - మేమంతా సినీమా స్టూడియోలలో "వగైరా" వేషాలు వేయుటకు, అవసర నైవేద్యాలకు ఉపయోగపడే 'ఎక్‌స్ట్రాల'ము ఉన్నాము - మీచేత ముక్కుమీద గుద్దు తిన్నాడే - అతడూ ఎక్‌స్ట్రాలలో చేరినవాడే! రోజుకు రెండున్నర ఇస్తారు - పనిఉన్న రోజున - ఈ నాటక మాడుటకు తన్నులు తినడానికి పదిహేను రూపాయలిచ్చినాడతనికి చౌదరి!" అని పలికింది వాల్చూపులతో పరామర్శ చేయుచు ఆ బిత్తరి. "ఆఁ!" అని నిర్ఘాంతపోయినాడు అంకినీడు, "నాకేమి అర్థం కావడంలేదు" అని అన్నాడు.

"మీ మెదడులో ఊహించేశక్తి- గుంజులేదు. వట్టి ఖాళీ!" అని ఎకసక్కెం మాడింది ఆ మిటారి!

అంకినీడేమియు మాట్లాడలేకపోయినాడు. అంతలో తిరిగి సంభాషణ కొనఅందుకొని, ఆమె,

సరే! ఏమాలోచిస్తున్నారు? ఇప్పుడిక్కడ నుంచి ప్రయాణ మెక్కడికి? అని అడిగింది.

"ఎక్కడికేమున్నది? సునంద నాతో సినీమాకు 'కిస్మత్' చూడడానికి వస్తానన్నది. మేమిద్దరము కలిసి వెళ్ళి, కులాసాగా బాక్సులో కూర్చుని, చిత్రం చూస్తూ ఆనందించాలని అనుకున్నాము" అని అన్నాడు అంకినీడు. "అనుకున్నాము కాదు. అనుకున్నారు.

ఆడదాని మనసు గ్రహించలేని సరసులు! మీ కిస్మత్ బాగానే ఉంది—అయితే — వరలక్ష్మికి - కాదు సునందకు బదులుగా నేను రావచ్చునా కిస్మత్‌కు, మీతో?" అని, కులుకు చూపింది ఆమె.

"అయితే పద!" అని అన్నాడు, అవిచారంగా అంకినీడు—మెల్లగా, టాక్సీకారు, కదిలింది.

దగ్గరగా, అంకినేనికి, దగ్గరగా జరిగింది ఆ కులుకులాడి.

"సాగర్ టాకీస్"కు పో, అని అన్నాడు డ్రైవరుతో అంకినీడు.

బురఖా

శ్రీ మొక్కపాటి సుబ్బారాయుడు

బృందగీతి

నందన వన సుమదళాల
పరిమళమిది వీడలేము
మందమంద మలయానిలు
కౌగిలి విడువంగలేము
సుందరవన విలోకనమ్ము
హృదయము విస్ఫారితమ్ము
సత్వరసా లోకనమ్ము
చిదానంద జీవనమ్ము!

[క్రమక్రమంగా సన్నగిలుతూ వినిపించే మంగళ ధ్వనులు.]

అజాతశిశువు

అబ్బ! ఎంత వెలుగు! నిత్యసౌందర్యోపాసు లీలోక వాసులు. ఎంతధన్యులో! దివ్యలోకాలనుంచి ఇంత దూరం వచ్చినా, ఈ తేజస్సు...ఆఁ...అదిగో అనతి దూరంలోనే ఈ తేజస్సంతా తమోదేవితో ఐక్యమై పోతోంది. ప్రేమామృతంతో నింపారు నన్నీ మహాపురుషులు-ప్రేమలో ఔన్నత్యాన్నందుకొని నిశ్శేషంగా కరగిపోయిన నేను నా ఆనందాన్ని మానవులకు పంచుతా. అప్పుడుకాని నా ఆత్మ అనంతంగా వృద్ధి పొందదు. అదే దైవత్వం!

(మంగళధ్వనులు వినబడవు)

(ఉద్వేగంతో) వెలుగంతా ఏదీ, నేనెలాపోవాలి; ఒకక్షణం ఆగితే ఈ చీకటిని చూడకలుగుతానేమో. (నిశ్శబ్దం) ఇప్పుడేదో మసకమసకగా దృగ్గోచరమౌతూంది. క్షణమాత్రంలోనే దివ్యలోకంనుండి ఇంత దూరం రాగలిగానా! ఈ ప్రదేశమంతా చల్లగా, వింత అనుభవాన్నిస్తోంది. నాచుట్టూ ఏవో మినుకు మినుకు మంటూ మెరుస్తున్నాయి. ఇదొక లోయలాగుంది. చంద్రమండలమై ఉంటుంది. ఇంతచల్లని కిరణాల కౌగిలిలో కరిగిపోయే తమస్విని ఎంతధన్యురాలో! నేను నా గమ్యస్థానం చేరుకోడానికి ఎంతకాలం పడుతుందో. అమరలోకాన్ని మరపించే సౌందర్యం భూలోకంలో కనపడుతుంది. కల్లోలినీ తరంగాలపై నాట్యంచేసే అరుణోదయ ప్రభలూ, ఉదయ రవి రాగంలో పులకలెత్తి వికసించే పుష్పాలు, శుభ్ర జ్యోత్స్న ప్రభలలో తన్మయత్వాన్ననుభవించే ప్రకృతీ, ప్రతీక్షణం వింతరంగులతో వెలిగే మబ్బులు, ఎన్నిజన్మలెత్తినా మర్త్యలోకంపై అభిమానాన్ని పెంపొందిస్తున్నాయి.

నా గమ్యస్థానానికి దారిచూపే వారెవరూ లేరూ? చేరువలో ఏదో సమీపిస్తున్నట్లలికిడవుతూంది. (కొంచెం ఆగి, బిగ్గరగా) ఎవరక్కడ, నా గమ్యస్థానమైన మర్త్యలోకానికి దారిచూపగలరా?

(దేవదూత ప్రవేశం)

దే:—నీ గమ్యస్థానాన్ని మరోదినంలో చేరగలవు.

అజా:—ఎవరు మీరు?

దే:—నేను దేవదూతను

అజా:—నా గమ్యస్థానానికి దారి చూపగలరా?

దే:—నీకింకా జీవితంమీద అభిలాష పోలేదూ? అమరలోకం నీకు శాంతి నియ్యలేకపోయిందా?

అజా:—జన్మరాహిత్యం కోసమే, నాలోపార్లి ప్రవహిస్తున్న ప్రేమను మానవులలో పంచడానికి మళ్ళీ జన్మిస్తున్నాను. మర్త్యలోకానుభవం నాస్మృతి

పథంనుంచి కొంచెం తొలిగిపోయింది. అయినా ఆ లోకంనుంచి అమరలోకం ప్రవేశించిన కొందరు భూలోకంలో కష్టాలున్నాయన్నారు. నేను జన్మించి మానవాభ్యుదయానికి తోడ్పడతాను. నాదారి చూపరూ ?

దే:—నన్ను వెంబడించు. ఇదిగో, ఈ శిరాన్నుంచి నీగమ్యస్థానాన్ని చూడగలవు.

అజా:—(ఆత్రతగా) ఎక్కడ? నాకిప్పుడులెక్కలేనన్ని నక్షత్రాలు కనిపిస్తున్నాయి. ఏదీభూమి ? ఆ అగ్నిజ్వాలలతో ప్రకాశిస్తున్నదా ?

దే:—కాదు, అదుగో. నీకా పెద్దగోళం కనపడుతోందా ? చూపుమేరవరకూ వింతరంగులతో ప్రకాశిస్తోందికద్యూ; ఆక్కడనుంచి తూర్పుగాచూడు ఆఁ... అటు... అదిగో, పాలపుంత వెనక.

అజా:-పాలపుంతవెనుక ఏమీగోచరించటం లేదే!

దే:—నిదానించి చూడు.

అజా:—ఔను ఆ మినుకుమినుకుమంటూ ప్రకాశిస్తున్నదా ? అదే భూలోకమా ?

దే:—నువ్వప్పుడే వెలుతురు చూస్తున్నావు. ఆ గోళాన్నే మానవులు సూర్యుడంటారు.

అజా:—దానిచుట్టూ ఏవో గోళాలు పరిభ్రమిస్తున్నట్లున్నాయి.

దే:—ఆ కనిపిస్తున్నవాటిలో మూడోది భూమి. నీ కిక్కడికి చిన్నదిగా కనిపిస్తోంది కదూ ! అక్కడ కూడా నీకు సౌందర్యం కనపడుతుంది. అనుభవించలేని కష్టాలుకూడా ఉంటాయి.

అజా:— నే నెన్నికష్టాల ననుభవించినా నా ఉన్నతాదర్శాన్ని విస్మరించను.

దే:—అ నేకులా నిశ్చయంతోనే జన్మిస్తారు. కాని కష్టాలకు లొంగిపోతారు. పుట్టుకవల్ల విశాలమైన మనస్సు సంకుచిత మౌతుంది.

అజా:—ఇంకా కొంత దూరం నన్ను తీసుకుపోవూ ?

దేవ:—వీల్లేదు. నేను నెరవేర్చవలసిన కార్యముంది. దానికోసమే నేను నిరీక్షిస్తున్నాను.

అజా:—ఏమిటది ?

దే:—మర్త్యలోకంలో ఇంతకు పూర్వమే చనిపోయిన ఒక మృతజీవికి అమరలోకానికి దారి చూపాలి. ఈ లోకంనుంచి వెళ్ళేటప్పుడు అందరూ నీలాగే నగ్నంగా పోతారు. కాని మృతజీవులు ఈ లోకంలో ప్రవేశించే సమయాన్నికూడా మానవకల్పితమైన తొడుగు నొకదాన్ని తమచుట్టూ నిర్మించుకుంటారు. వారి స్థూలదృష్టికి ఆ తొడుగు కనిపించదు. ఆ తొడుగు, వారి సహజత్వాన్ని, మంటల్ని కప్పే పొగలా మరుగుపరుస్తుంది. ఆ తొడుగును విసర్జించేటట్లు చేయడమే నావిధి. అమరలోకం ప్రవేశించడం ఆ తొడుగుతో అసంభవం.

అజా:—నాకోరిక మన్నిస్తావా ?

దే:—ఏమిటది !

అజా:—నీ నియమిత కార్యాన్ని నెరవేర్చడానికి నా కనుజ్ఞ నిస్తావా ?

దే:—నువ్వనుకున్నంత, సులభసాధ్యం కాదేమో! సరే !—అదుగో, అలా చూడు. మగతగా నిద్రలో నడుస్తున్నట్లు మర్త్యలోకవాసనలతో మృతజీవి ప్రవేశిస్తున్నాడు మనం ఇక్కడే ఆగుదాం.

(దూరాన్నుంచి మృతజీవి)

మృతజీవి:—అమ్మయ్య ! నాలోని రుగ్మత అంతా మాయమయింది. నా శరీరం తేలికైనట్లుంది. ...ఏవో శిఖరాల నధిగమిస్తున్నట్లుంది. కొంచెం విశ్రాంతి తీసుకుంటా.

దే:— అదిగో, వింటున్నావా ! అతని సంభాషణంతా గడచిన జీవితాన్ని గురించే. ఇంకా పురా

భావాలు అతన్ని వెంటాడుతున్నాయి. ఉండు. ఇంకా ఏమో మాట్లాడుతున్నాడు. అతని గడచిన బతుకు బరువులన్నీ త్వరలోనే తేలికపౌతాయి.

మృ:—నేను మరణించానా? లేదేమో! నాలోని 'నేను' పోయి నేనే విశ్వాన్ని అయ్యానేమో!—నేనే లేకపోతే విశ్వం ఏదీ?—ఏవో దివ్యలోకాలట! దివ్యలోకాలంటూ ఉంటే నేను నా స్థానం నుంచి అక్కడికెందుకూ పోవడం?......అదంతా స్వప్నం. దూరానికి నున్నగా నీలంగా కనిపించే శిఖరాలు, మబ్బులమాటున ప్రకాశిస్తూ ఆకాశాన్ని ముత్యంలా మార్చే సూర్యుడూ, పచ్చికబయళ్ళూ...

దే:—అదిగో, సమీపిస్తున్నాడు మన్ని. అతన్ని ఆవరించిన మైకాన్ని పోగొట్టి పైనున్న తొడుగు పోగొట్టు—వెళ్ళు—నేనిక్కడే ఉంటాము.

అజా:—సోదరా! ఇటు—నేను నీకు సాయం చెయ్యడానికి వచ్చాను.

మృతి:—ఎవరు మీరు?

అజా:—నేను అజాత శిశువును.

మృత:—అజాత శిశువా...అలాంటి దెక్కడా లేదు.

అజా:—నీకింకా నమ్మకంలేదా? ఇటుచూడు... నేనిక్కడున్నా.

మృత:—ఆకారంలేని ఆత్మలు! అసంభవం—తంత్రులులేని సంగీతమా? అదిగో నీకూ ఆకారం ఉందే!

అజా:—మర్త్యలోకంలో నా శరీరంకూడా ఈ ఆకారమే కలిగి ఉంటుంది.

మృత:—మర్త్యలోకంలోనా?

అజా:—నేనక్కడకే వెడుతున్నా!

మృత:—అయితే—నేనూ...

అజా:—నీ శరీరం ఇంతకుముందే మృతిపొందింది.

మృత:—అయితే, ఈ శిఖరాలు, నక్షత్రాలు, ఇదే అమర లోకమా?

అజా:—కాదు. అమరలోకానికి మార్గం ఈ లోయగుండానని దేవదూత చెప్పాడు.

మృత:—అయితే స్వర్గమనేది ఉన్నట్లయితే దానికి ఇది మార్గమా? నేనూ ఈ మార్గాన్నే అనుసరిస్తాను. స్వర్గాన్ని పొందటానికి నేనేంచెయ్యాలో చెప్పవూ?

అజా:—నీపైనున్న తొడుగు విసర్జించు

మృత:—ఇదా! దీన్ని నేను జీవించినంతకాలం ధరించాను. జీవితంలో అనేక అనుభవాల ఫలితంగా దీన్ని సృష్టించుకున్నాను.

అజా:—అయినా సరే! దాన్ని విసర్జించినదాకా నీవు స్వర్గంలో ప్రవేశించలేవు.

మృత:—ఇదిలేనిదే నేనే లేనన్నమాట...ఎలాగ?

అజా:—అది తొడుగు మాత్రమే.

మృత:—కాదు. ఇది నా వ్యక్తిత్వాన్ని నిరూపిస్తుంది. ఇదిలేకపోతే నా వ్యక్తిత్వం నశించిందన్నమాట. మర్త్యలోకంలో నీ జీవితాన్ని సామాన్య మానవునిలా గడుపుదామంటే నువ్వు చాలా కష్టపడతావు.

అజా:—నాకేమీ తెలియటం లేదు.

మృత:—ఇతరులపై నీ ఆధిక్యాన్ని నీవు నిరూపించకపోయినట్లయితే నువ్వు చాలా హీనస్థితిని పొందుతావు. ప్రతీ మానవుడూ నిన్ను పక్కకు నెట్టుతూ నీ అశక్తత నూతగా తీసుకొని అభివృద్ధి పొంది నిన్నింకా నికృష్ట స్థితికి తీసుకుపోతాడు. నా అనుభం నేర్పిన పాఠం ఇది.

అజా:—అయితే, మానవులు ఒకరికొకరు సాయపడరూ?

మృత:—నీ అమాయకత్వానికి నేను చాల విచారిస్తున్నాను. నీ జీవితంలో చాలా కష్టాలు పొందుతావు.

అజా:—ఎంత ఆశ్చర్యంగాఉంది. మానవులలో ప్రేమకీ, మంచితనానికీ స్థానంలేదూ? జీవితంలో శాంతిలేదూ?

మృత:—శాంతి! శాంతిని నేను స్వప్నాల్లో చూశాను. జీవితంలో ప్రతినిత్యం పోరు జరుగుతూంటుంది. అదే శాంతి మానవులకి. ప్రతీ మానవుడూ స్వార్థంకోసం పాటుపడతాడు.

అజా:—ఐతే ప్రపంచానికభ్యుదయం ఎలా కలుగుతుంది?

మృత—ప్రపంచానికి అభ్యుదయమంటూ ఉంటే మానవుల ప్రయత్నంవల్ల ఎన్నటికీ కాదు.

అజా:—నేను మానవులు ప్రేమాస్పదులనుకొంటున్నాను.

మృత:—వారికి జీవితం గమ్యస్థానం తెలియదు.

అజా:—అయ్యో! నాజన్మ తప్పడం ఎలా? నేనా కష్టాల నన్నిటినీ అనుభవించవలిసిందే?

మృత:—అక్కడకూడా ఇలాగే నిరాడంబరంగా జీవిస్తూ, నీ ప్రేమచే అన్నింటినీ జయిద్దామనుకొంటే నీ జీవితం దుర్భరంగా ఉంటుంది. మానవులు నీవంటే నిర్లక్ష్యంగా ఉంటారు. జీవితంలో అమాయకులే ఎక్కువ కష్టాలనుభవిస్తారు. నువ్వు మెలకువకలిగి ఉండాలి. నీచుట్టూ తొడుగు నిర్మించుకో. మానవులను దగ్గరకు రానీయకు. నీ తొడుగులో నీ సహజత్వాన్ని మరుగుపరచు. ప్రతీ మనిషికీ రెండే స్థితులు. తను మరొకరికి బానిసగా, వారి ఆజ్ఞానువర్తిగానైనా ఉండాలి. లేదా తనే నాయకుడుగా, అధికారిగా ఉండాలి. నీకు కావలసినదాన్ని బలవంతముగా లాక్కో. నీ సౌహార్ద్రించే జయిద్దామనుకొంటే దాన్ని నీ వెన్నటికీ పొందలేవు. గంభీరంగాజీవించు. వెర్రిగా ఏవో కలలుకంటూ, అన్నిటినీ నమ్ముతూంటే నీకు అధోగతే. మోసగించడం నేర్చుకో. అలాగైతే జీవితం కులాసాగా ఉంటుంది. ఏం? నీకు నమ్మకం కలగటంలేదూ? నా శరీరంలో ప్రతి అణువూ గ్రహించిన సత్యమిది. నేనూ నీలాగే అనుకొన్నాను. దానికి ఫలితమే ఇది. నా జీవితంలో పశువుల్ని చూసి ఈర్ష్యపడేవాణ్ణి. మానవుల మేధస్సులన్నీ తమో నిర్మితాలు. వారిలో సామరస్యం లేదు.

అజా:—మానవాభ్యుదయానికి పాటుపడదామనుకొన్నా, నీవిది చెప్పక పూర్వం—

మృత:—వెర్రివాడా, మానవులలో ప్రేమకి స్థానం లేదోయ్!

అజా:—అందుకేనా నీవాతొడుగు నిర్మించుకొన్నావు?

మృత:—నీ కిప్పు డర్థమాతోందన్నమాట. సరే—నే నేమార్గా న్ననుసరించాలో చెప్పవూ?

అజా:—నీ తొడుగును విసర్జించనంతవరకూ నీ గమ్యస్థానానికి నువ్వు పోలేవు.

మృత:—నీ ఉపయోగంకోసం దీన్ని విసర్జించమంటున్నావా? నాకు దారి నువ్వు చెప్పకపోతే నేనే తెలుసుకుంటా. ఇదిగో, చూడు నేనీదారి ననుసరిస్తాను. (క్షణం నిశ్శబ్దం)

దే:—ఎక్కడికి నీ ప్రయాణం.

మృత:—అమరలోకానికి.

దే:—నీ అహంభావాన్ని విసర్జిస్తేనే నువ్వక్కడికి చేరగలవు,

మృత:—నువ్వా అదే ఆజ్ఞాపిస్తున్నావా? మరి నా వ్యక్తిత్వం?

దే:—అవన్నీ మర్త్యలోకంలోనే.

మృత:—నా విజ్ఞానం, మేథస్సు...

దే:—అవన్నీ నీ శరీరంతోటే నశిస్తాయి. దేవలోకంలో మానవుల కర్థంకాని విజ్ఞానంతో ప్రకా

శిస్తారు. ప్రతికార్యంలోను వారి విశిష్టత స్పష్టమౌతుంది.

మృత:—నా తొడుగు!—నేనే అది—ఎలా?

దేవ:—విసర్జించు—తప్పదు.

మృత:—నేను విసర్జించలేను.

దేవ:—ఐతే నీ వీస్థితిలోనే ఉంటావు. కొంతకాలానికిగాని తెలుసుకోలేవు.

మృత:—అంతవరకూ నే నాగలేను.

దేవ:—అయితే నీ తొడుగు విసర్జించు.

మృత:—సరే...(క్షణం నిశ్శబ్దం) నా తొడుగును విసర్జించాను. అమ్మయ్య! నేనెంతకాలానికి విముక్తుణ్ణయ్యాను. విశ్వంలో లీనమయ్యాను కష్టాలు, కోర్కెలు, కృత్రిమత్వం నన్నంటవు. అయ్యా! మనం స్వర్గలోకానికి ప్రయాణం చేదామా!

దే:—నన్ను వెంబడించు. అజాత శిశూ! సెలవు.

(నిశ్శబ్దం)

అజా:—అతని జన్మ ధన్యమైంది. స్వర్గధామాన్ని చేరుతున్నాడు. కాని నా మార్గమే కంటకావృతం. నా అమాయకత్వానికి నవ్వాడతను. నే నిలాగే ఉంటే మానవులంతా నవ్వుతారేమో! నాకు మంచి పాఠాన్ని నేర్పాడు. ఇంక నేను మానవులచే మోసగింపబడను. నేనాజ్ఞాపిస్తాను. బానిసను కాను. అతను విసర్జించిన తొడుగును నేను ధరిస్తాను. (నిశ్శబ్దం) ఇంక నా మార్గాన్ననుసరిస్తాను!

Clifford Bax వ్రాసిన ఆంగ్లనాటికకు స్వేచ్ఛానువాదం.

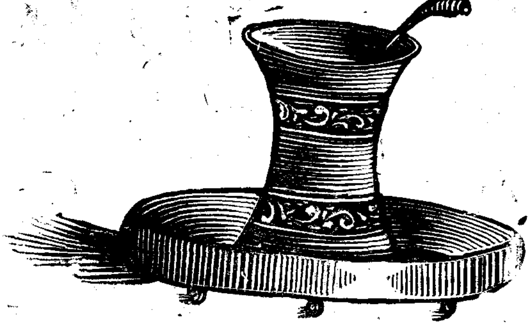

గౌరవంకోసం

శ్రీమతి వట్టికొండ విశాలాక్షి

విమల ఈసారి అత్తవారింటికి వచ్చిన దగ్గరనుంచీ విమల భర్తకు ఆమెలో ఏదో ఒక ప్రత్యేకత కనపడుతూఉంది. ఇదివరకు తనకు కావలసిన పనులన్నీ తను చెప్పి చేయించుకోవలసివచ్చేది. ఇప్పుడు మాత్రం అలా కాదు. వాటంతటవే సరీగ్గా వేళకు తయారై ఉంటున్నవి. ఎప్పుడు ఇదివరకు ఇక్కడకు వచ్చిన తరువాత రెండు నెలలకో మూడు నెలలకో "మాఊరు వెళ్ళివస్తాను" అనేది. ఇప్పుడు అలాంటి గడువులు నాలుగైదు దాటిపోయినా అడగలేదు. ఇదీ ఆశ్చర్యంగానే ఉంది ఆమె భర్తకు. విమల తానెందుకోసం ఏ పనిచేస్తున్నాననిగానీ, తా నీలోకంలో ఎందుకోసం జీవిస్తున్నానో అనిగానీ ప్రశ్నించుకోవాలని కూడా అనుకోకుండా జీవితాన్ని గడుపుతూ ఉంది.

పొయ్యిరాజేద్దామని విమల వంటగదిలోకి పోతూ ఉండగా ఒక కుట్టువాడు ఆమె చేతికి కవరు ఇస్తున్నాడు. అంతలో ఆమె భర్తవచ్చి "ఏమిటా కవరు? ఎవరా కుట్టువాడు?" అని ప్రశ్నలమీద ప్రశ్నలు కురిపించాడు ఆదుర్దాగా.

"ఏమో ఏమిటో మా అన్నయ్య పంపించాడట. ఈ కుట్టువాడు మావూరి కుట్టువాడే" అన్నదామె కవరు చింపుతూ.

"ఏమి వ్రాశాడు? ఇలా ఇవ్వు"

"ఉండండి చదివి, ఇస్తాను" అన్నదామె ఉత్తరం చదువుకుంటూనే. అడగగానే తనకు ఇవ్వలేదని కోపంవచ్చి ఆయన అవతలకు వెళ్ళాడు. ఆమె పొయ్యికెదురుగా కూర్చుని ఉత్తరం చదివింది. అప్రయత్నంగా ఒక్కసారి పుట్టినింట్లో విషయాలన్నీ జ్ఞాపకం వచ్చాయి. ఏమో దీర్ఘంగా ఆలోచిస్తూ కాగితాలతో బొగ్గులపొయ్యి వెలిగించి పంచదార సీసా కోసం వంటగదిలో నుంచి లేచివెళ్ళింది.

"ఏదీ ఉత్తరం?" అన్నాడామె భర్త కోపంగా. ఆమె తెల్లపోయింది.

"ఏమిటి అలా చూస్తావు? ఆకుట్టువాడు తెచ్చిన ఉత్తరం ఏదీ?" అన్నాడు మళ్ళీ కళ్లు ఉరుముతూ.

"అక్కడే వేశానేమో చూస్తాను" అంటూ గబగబా వంటగదిలోకి వెళ్ళింది. తన స్వాధీనంలోలేని చేతులతో ఇటు సామానటు అటుసామానిటు హడావిడిగా సర్దుతూ వెదుకుతూఉంది. ఎక్కడా కనపడదు. ఇంకా ఏవో పారేసిన కాగితాలుఉన్నైగాని తన అన్నయ్యవ్రాసిన ఉత్తరం మాత్రం కనపడలేదు. బహుశః పొయ్యిలో పెట్టిఉంటానేమోననుకుంది. ఏమి చేయటమా? అని ఆలోచిస్తూ ఉంది. అంతలో "ఏదీ ఉత్తరం?" అంటూ రానేవచ్చాడు భర్త.

"ఎక్కడవేశానో జ్ఞాపకంలేదు. ఇదంతా వెదికినా కనిపించటంలేదు." అన్నది విమల ఇంకా వెదుకుతూనే.

"ఇంతలోకే అంత మతిమరపు వచ్చిందేం?. బాగానే బొంకావులే" అన్నాడు నములుదునా మింగుదునా అన్నట్లు చూస్తూ.

"బొంకానా? బొంకటం ఏమిటి? నిజంగా నాకు తెలియదు. బహుశః పొయ్యిలో పెట్టిఉంటానేమో."

"అది. ఇక దీనికి తిరుగేలేదు."

"అదేమి టలా అంటారు? మీతో ఎప్పుడైనా అబద్ధమాడానా? అంతమాత్రం నామీద మీకు నమ్మకంలేదా?"

ఎన్నిసార్లు అబద్ధం ఆడివుంటావో నాకేం తెలుసు? ఇప్పుడు కళ్ళారాచూచాను కాబట్టి తెలిసింది. ప్రతిదీ కళ్లారా చూడగలమా?"

"మీరేమిటో చంపేకంటే ఎక్కువ బాధకలిగే

టట్లు మాట్లాడుతున్నారు. మీకీవిధమైనఅభిప్రాయం వుంటేమాత్రం నేనీప్రాణాలతో కూడా ఉండటం వ్యర్థమే''

''నేనూ అదే అనుకుంటున్నాను.''

''ఆ ఉత్తరం నిజంగా మా అన్నయ్య వ్రాసిందే. నేను వెళ్ళి చాలాకాలం అయిందని తప్పక తీసుకెళ్తాననీ, నాకు ఎప్పుడు వీలౌతుందో చెప్పమనీ వ్రాశాడు. అంతే. అంతకంటే ఇంకేమీ లేదు.''

''ఏమో నాకెలా తెలుస్తుంది? అప్పుడే నీ చేతిలోనుంచి తీసుకుంటే తెలిసేది.''

''మీరంత పెద్దవారు. ఈ లోకంలో మీకెన్నో అనుభవాలు ఉండిఉండవచ్చు. మీరే అలా అనుమానిస్తే ఇంకా నేనేం చెప్పగలను? ఇంతకు ఆ ఉత్తరం లేదు కదా మీసందేహాన్ని తీర్చేందుకు? నేనేం చేయగలను?''

''లేకుండా చేశావు గనక నే నీ సంగతి నాకు తెలిసింది. ఇంత కాలాన్నుంచీ ఏమైనా కనిపెట్టగలిగానా? కనక నే ఇద్దరు ముగ్గురు నన్ను ఏదో మాటమీద చూచాయగా ఎత్తిపొడిచారు. నీ వింత ద్రోహివని నేననుకోలేదు.'' అంటూ బయటకు వెళ్ళిపోయాడామె భర్త మీసాలు సవరించుకుంటూ. ఆ రోజునుంచే ఆమె మంచంపట్టింది. ఆమె తల్లి, అన్నయ్య వచ్చారు. ఇంటికి తీసుకెళ్తామన్నారు. ఆమె ఒప్పుకోలేదు. ఇక్కడే వైద్యంచేయిస్తున్నారు నయంకాకపోగా ఆ రోజుకారోజు ఎక్కువౌతూ ఉంది. ఆమెకు మాత్రం ఆ జబ్బు నయంకావాల నే కోరికగాని, అవుతుంద నే విశ్వాసంగాని లేదు.

ఆమె చాలా గౌరవస్తురాలు. ఆమె గౌరవం కోసం వెనుదీయకుండా ఎట్టిత్యాగమైనా చేస్తుంది. గంభీరంగా ఉంటుంది. ఇతరులకు బాధకలిగించేటట్లు ఒక్కమాట కూడా మాట్లాడదు పొరపాటునైనా. ఆమె నవ్వులో చల్లని లేతవెన్నెలలు కురుస్తూఉంటై. ఆమెచూపులు చురుకుగాగానీ, తళతళలాడుతూగాని ఉండవు. చాలానిర్మలంగానుజాలిగాను,హృదయాన్ని కదలించేవిగాను ఉంటవి. ఇవి ఆమెకు స్వభావసిద్ధంగా అలవడిన గుణాలేకాని మధ్యలో నేర్చుకున్నవికావు. అందుకే ఆమెకు నిదానము, సంఘములో గౌరవ మర్యాదలు, సహృదయత విజ్ఞానముగల రామారావుతో పరిచయమైంది. ఆమెకు రామారావుకంటే ఈ లోకంలో ప్రియమైన వస్తువు మరొకటిలేదు, తనమూలాన రామారావు గౌరవం ఎక్కడపోతుందో అని చాలా జాగ్రత్తగా ఉండేది. రామారావుకూడా అలాగే.

రామారావుకీ, విమల అన్నయ్యకు ఎక్కువ స్నేహం. అందువల్ల విమల ఇంటికి రామారావు తరుచుగా రావటం సంభవిస్తుండేది. వచ్చినప్పుడల్లా విమల, రామారావుకూడా లోకంలో మంచిచెడ్డలు, విద్యవిజ్ఞానాలను గురించి ఎక్కువగా చర్చిస్తుండేవారు. విమల ఏ కొంచెంసుస్తీగాఉన్నా ఆమె మళ్ళీ ఆరోగ్యంపొందేవరకు రామారావు కూడా ఎంతో జాగ్రతతీసుకునేవాడు. చివరకు ఒకరికొకరు కనిపిస్తూ ఉంటే ఎంత బాధలైనా అవొక బాధలుగా తోచేవికావు. ఇదంతా వారి ఆచరణలో స్పష్టమౌతూ ఉండేదికాని ముఖాముఖీ ఒక్కసారి కూడా సంభాషణలో వచ్చేదికాదు.

విమలకు సంబంధం వచ్చింది. ఆయన చాలా వయస్సుమిగిలి నాయన. చాలా ఆస్తీ ఉన్నది. సాంప్రదాయం అదీ మంచిది. కొంత వయస్సు మిగిలిపోయినప్పటికీ ఆస్తి ఉన్నదికదా సుఖపడుతుందని పెద్దవాళ్లు ఆ సంబంధాన్ని ఖాయంచేశారు. ఆమెకు ఆకస్మికంగా చాలా జబ్బుచేసింది. అంత జబ్బుచేసినా ఎందుకోగాని రామారావుమాత్రం వాళ్ళ ఇంటికి రాలేకపోయాడు. ఆమెకు ఎలా ఉన్నదీ ఇతరుల ద్వారా తెలుసుకునేవాడు. మరీపెద్ద జబ్బు కొద్దికాలంలోనే తగ్గిపోయినా మొత్తంమీద ఆమెసరియైన ఆరోగ్యాన్ని పొందలేదు. ఆమె కసలది జబ్బు

కాదు. హృదయంలో సంఘర్షణ ఈ సంబంధం ఇష్టంలేదని చెప్పలేకపోతే తన జీవితమే నాశనమౌతుంది. చెపితే అవతలమాటపోతుంది. పెద్దవాళ్లు ఒప్పుకోకనూ పోవచ్చు. అదీకాక పెద్దవాళ్ళకు వ్యతిరేకిస్తున్నదని లోకం దుమ్మెత్తిపోస్తుంది. ఎటూ తేలకకొట్టుకులాడింది కొంతకాలంవరకు. రామారావు సలహా తీసుకుందామా అనుకుంది. కాని రామారావుకూడా మాటపోవటానికిగాని లోకంచేత దుమ్మెత్తి పోయించుకోవటానికి గాని అంగీకరించే మనిషి కాదనుకుంది. ఆఖరుకు విషాన్ని మింగినట్లుగా జీవితాన్నే మింగేసుకుని వ్యతిరేకించకూడదనే నిర్ణయానికే వచ్చింది.

ఆమెకు వివాహమై అత్తవారింటికి వచ్చింది మొదలు ఆరోగ్యంగాగానీ, ఉత్సాహంగాగానీ కనపడేదికాదు చూచేవాళ్ళకు. ఆమె చిన్నప్పటినుండీ జబ్బుమనిషేనట అనుకునేవాళ్లు అత్తవారి వూళ్ళో తెలియని వాళ్ళంతా. అనుకోవటమే కాదు ఆమె అందరికీ అలాగే కనపడేదికూడా. ప్రాణంలేనట్లుగా చాలా నెమ్మదిగా మాట్లాడేది. ఎక్కడ క్రిందపడిపోతుందో అన్నట్లు నడిచేది. ఇవన్నీ ఆమెకు మొదటినుండీ ఉన్నవే. ఇప్పుడు పరిస్థితులేమంత బాగుండకపోటాన మరీ ఎక్కువైనై. ఆమె అత్తవారి వూళ్లోవాళ్ళు ఆమెను మొదటినుండీ ఎరిగి ఉండక పోవటాన ఆమె పద్ధతులకు ఆశ్చర్యపోతుండేవాళ్లు. ఆమెను గురించి ఎవరి ఇష్టంవచ్చినట్లు వాళ్లు చెప్పుకుంటుండేవాళ్ళు. ఆమెకంతా తెలుసు. కాని ఆమెమాత్రం చలించేదికాదు. లోలోపల బాధపడుతూనే ఉండేది. అత్తవారివూళ్లో ఆరోగ్యం బాగుండకైతేనేమి అక్కడి పద్ధతులకు అలవాటుపడలేకనైతేనేమి తరుచుగా పుట్టినింటికి వెళ్ళి అక్కడ కొంతకాలం ఉండివస్తూ ఉండేది. ఆమెపుట్టినింటికి వెళ్ళినప్పుడల్లా రామారావు మామూలుగా వస్తూపోతూనే ఉండేవాడు. ఆమెతోకూడా ఎప్పటిలాగానే మాట్లాడుతూఉండేవాడు. ఇరువురు మాట్లాడుకునేటప్పుడు తమకు తెలియకుండా విచారంలో లీనమౌతుండేవారు. ఆమె అక్కడ ఉన్నప్పుడు మాత్రం కొంతనయంగా ఉండేది. అత్తవారింటికి వచ్చిన తరువాత మళ్ళీ ఎప్పటిలాగానే ఉండేది. రాత్రిళ్లు అత్తవారింట్లో వెన్నెల్లో తిరుగుతూ ఉంటే తన వివాహంకాకముందు రామారావు తమ ఇంటికి వస్తూపోతూ ఉండటం, వెన్నెల్లోకూడా అనేక విషయాలు మాట్లాడుకోవటం అవన్నీ ఒక్కసారి కళ్ళకు కట్టినట్లుండి భరించలేక వెంటనే చీకట్లోకి వెళ్ళేది. ఇకాయింట్లో ఉండలేననుకునేది. కాని తప్పుతుందా? అలాగే లోకం ఏమనుకుంటుందోననే భయంవల్ల ఏదో ఒకవిధంగా కొంతకాలాన్ని గడిపేది. తరువాత మళ్ళీ పుట్టినింటికి వెళ్లేది. వెళ్ళిన రోజు సాయంకాలమే రామారావు తమ ఇంటికి వచ్చేవాడు. "అక్కడ ఎలా ఉంటున్నది విమల?" అనేవాడు. ఇప్పటికైనా కొంత బాధ మరచిపోగలుగుతున్నావా? లేదా? అన్నట్లు జాలిగా చూస్తూ.

"అక్కడ ఎలా ఉండటానికి అవకాశాలున్నవో అలాగే ఉంటుంది" అనేది విమల తనకళ్ళల్లో నీళ్ళు కనపడకుండా తలవంచుకుని. విమల అత్తవారింటి వద్ద ఉండగా రామారావు ఆవూరు ఏదోపనిమీద వెళ్ళి విమల యింటికికూడా వెళ్లాడు. అప్పుడు చాలా సంతోషంగానే మర్యాదచేసింది. తరువాత ఆలోచించుకుంటేమాత్రం తన అత్తవారింటికి రామారావు రావటం ఏమంత మర్యాదగా ఉండదేమోననుకుంది. తను పుట్టినింట్లో ఉన్నప్పుడు తరువాత ఒకసారి "మీరెప్పుడైనా ఇక్కడకు వస్తూఉండటంవల్ల లోకులేమీ అనుకోరుకదా?" అన్నది రామారావుతో. రామారావు మనస్సు చివుక్కుమన్నది.

"అవును అందుకనే రావద్దనుకుంటున్నాను నేనుకూడా. కాని నేనెందుకో రాలేదనుకుంటావేమోనని

వచ్చాను. ఇకముందు రాను క్షమించు.'' అన్నాడు రామారావు నేరస్థునిలాగ.

"నేనిలా అన్నందుకు కష్టంగా ఉన్నదామీకు!"

"ఎందుకు కష్టం? నేనే చెప్పదామనుకుంటున్నాను ఇకరావని. కాని నీవే ముందు చెప్పగలిగి నందుకు చాలా సంతోషిస్తున్నాను."

"లోకం ప్రతిమనిషినీ అర్థం చేసుకునే పరిస్థితిలో లేదుకదా? తరువాత మనలను అర్థంచేసుకోలేని లోకాన్ని నిందించేకంటే మనమే లోకాన్ని అర్థం చేసుకుని నడుచుకోవటం మంచిదని అన్నాను."

"అవును తప్పకుండా అలాగే నడచుకోవాలి. గౌరవం పోయినతరువాత ఈ లోకంలో ఎందుకూ పనికిరాం."

"మీకు కష్టంగా ఉంటుందేమోనని చాలా భయపడ్డాను. కాని అలా జరగనందుకు చాలా సంతోషం"

"అసలు నీవు ఇక్కడకు వెంటవెంటనే వస్తూ ఉండటంగాని, నేను మీ యింటికి రావటంగాని-ఇది కూడా ఏమంత బాగాలేదనుకుంటాను."

"నిజమే. నేనిక్కడకు వచ్చినందువల్ల మీరు ఎక్కువగా కనుపిస్తూ ఉండటంవల్ల మనస్సుకు కొంత ప్రశాంతంగా ఉండటమే కాకుండా ఈ నీళ్ళలో లేక చిన్నప్పటినుంచీ ప్రేమతో పెంచిన అమ్మ అన్నయ్యవాళ్లు దగ్గర ఉండటానోకాని ఆరోగ్యం కూడా చాలా బాగుంటుంది. అందువల్లకూడా ఇక్కడకు ఎక్కువగా వస్తూఉంటాను. ఈ విషయంకూడా చెప్పుకుంటూనే ఉంటారట అక్కడవాళ్ళంతా మాట్లాడితే పుట్టినింటికివెళ్ళి కూర్చుంటుందని. కాని ఏంజేయను? అబ్బ! అక్కడ ఒక్కనిమిషం ఒక్క యుగంగా గడుస్తుంది. అవూరు కొత్తకావటాన నేనెవరింటికీ పోయేదీలేదు ఎవరు మా యింటికివచ్చేదీ లేదు. కొంచెం సరదాగా మాట్లాడుకోవటానికి తగ్గ మనుష్యులెవ్వరులేరాయింట్లో. నిజంగా ఇంకొకళ్లైతే ఈపాటికి ఏంజేసి ఉందురో అనుకుంటాను."

"ఎవరైనా చేసేదేముంది? అయిందేదో అయింది. ఇక మనగౌరవం మనం కాపాడుకోవటమే కావలసింది."

"అలా అనుకునే ఇకమీదట ఇక్కడకుకూడా రావద్దనుకున్నాను. అనవసరంగా లోకులచేత నిందలు భరించటం దేనికి? ఏదో ఒకరకంగా అక్కడే జీవించగలిగినంతవరకు జీవించేది ఆశక్తి కాస్తానశించగానే రాలిపోయేది. ఇకమీదట మాత్రం ఇక్కడకురాను" అని కళ్ళకు పైటచెరగు అడ్డం పెట్టుకుంది. రామారావు ఇక నక్కడ కూర్చోలేక వెంటనే లేచి పోయాడు. అంతే. మళ్ళీ కనపడలేదు రామారావు తనకు.

అదంతా ఒక్కసారి జ్ఞాపకంవచ్చింది విమలకు. తానింతకాలాన్నుంచీ సంఘంలో గౌరవం కోసమని చేసినదంతా ఈ రకంగా పరిణమించినందుకు చాలా పశ్చాత్తాప పడింది. లోకంలో మంచికి మంచి లభ్యమయ్యే సమయం ఎప్పుడొస్తుందో అని ఆవేదనతో కళ్లుమూసుకుంది. ఒక్కసారి రామారావు కనపడ్డాడు. చివరి క్షణాల్లోనైనా చివరిసారిగా తన రామారావుకు తన హృదయాన్ని విప్పిచూపించాలనిపించింది. అది ఈ పరిస్థితుల్లో ఉత్తరంద్వారా తప్ప సాధ్యపడదు. లేనిసత్తువను ఉత్సాహాన్నీ బలవంతాన తెచ్చిపెట్టుకుని లేచికూర్చుని వెంటనే ఉత్తరం వ్రాసి రామారావుపేర పోస్టు చేయమని తమ అన్నయ్య చేతికిచ్చింది. ఆ ఉత్తరం పూర్తికాగానే తన బాధ్యత ఈ ప్రపంచంలో తీరిపోయినంత సంతృప్తితో ఒక దీర్ఘనిశ్వాసం వదలుతూ అతినీరసంగా మళ్ళీ పక్కమీద వాలి కళ్ళుమూసుకుంది.

రామారావు విమలను గురించి బాధపడగాపడగా తానెందు కీవిధంగా బాధపడుతున్నాడో అర్థంకాక మెదడులో ఒకవిధమైన ఆలోచన బయలుదేరింది. విమల ఆ పరిస్థితికి రావటానికి కారణం తానుకూడా నేమో ననుకున్నాడు. ఆమె ఆలోచనలవెంట నేను

పడిపోయానే కాని ఆమెకు సరియైన మార్గాన్ని చూపలేకపోయా ననుకున్నాడు. ఏది ఎలాగైనా విమల ప్రస్తుతం జబ్బునుండి బయటపడితే అదే పది వేలనుకున్నాడు. విమల అన్నవద్దనుంచి జవాబుకోసం నిరీక్షిస్తూ వరండాలో అటూ ఇటూ పచారుచేస్తున్నాడు కాలుకాలిన పిల్లిలాగా. అంతలోకే ఉత్తరం వచ్చింది. ఆత్రతతో చింపాడు. అది విమల వ్రాసిన ఉత్తరం. ఆప్యాయంగా హృదయానికి హత్తుకుని మెల్లగా చదవటం ప్రారంభించాడు.

రావూ,

నీకు ఉత్తరంవ్రాయటం నా జీవితంలో ఇదే మొదటిసారి ఆఖరిసారికూడా అనుకుంటాను. ఈ బాధలతో ఇక నేను ఎక్కువ కాలం జీవించలేను. జీవించాలనే కోరికే నశించింది. డాక్టర్లు కూడా నిరాశాపూరితమైన చూపులు చూస్తూ మా అన్నయ్యతో ఏమిటో రహస్యంగా మాట్లాడిపోయారు. మాఅమ్మ అన్నయ్య చాటుచ్చాటుగా కళ్ళనీళ్లు తుడుచుకుంటున్నారు. దీనిని బట్టైనా జీవించననే నిర్ణయానికి రావచ్చు. కాని చివరి పరిస్థితుల్లోనైయినా పొరపాటును నేను గ్రహించినందుకు చాలా సంతృప్తిగా ఉంది. నిజంగా గౌరవంకోసమని జీవితం అంటే ఏమిటో తెలియకుండా జీవితంలో సహజంగా ఉండే కోరికలేవీ తీర్చుకొనకపోవటమే కాకుండా తలంపులోకి కూడా రానివ్వకుండా వాటిని విషపు పురుగుల్లాగా భావించాను. ఇదంతా ఎవరికి తెలుసు? అంతా నాకే ఎదురైందీనాడు. ఇప్పుడు ఎంత విచారించినా ఏమి ప్రజయోజనం? నాకీ సంబంధం వచ్చిననాడే ఎదిరించవలసింది. అప్పుడే పెద్దపొరపాటు పడ్డాను. ఆ పరిస్థితుల్లో నీవైనా నాకు కొంచెం ప్రోత్సాహం ఇస్తే ఎలా ఉండేదో రావూ! ఇక మాత్రం ఇలాంటి పొరపాటు పడవనుకుంటాను. పోనీ నా జీవితానుభవమే నీకూ లోకానికీ కూడా పాఠం చెపుతుందిలే!

విమల.

రామారావు పుస్తకంలో పుటలు తిరగవేస్తున్నట్లుగా మెదడును తిరగవేస్తూ హృదయ భారంతో కుర్చీలో కూలబడ్డాడు.

రాష్ట్రపతికి లేఖ

శ్రీ టంగుటూరి ప్రకాశం

శ్రీ కృపాలనీగారు!

మీరు నాకు వర్కింగుకమిటీ మార్చి ఆరవతారీఖున చేసిన తీర్మానం చూపించగానే, ఆ తీర్మానంలో "శ్రీ ప్రకాశంగారు ఇకనించి పార్టీ లీడరుగా ఉండకూడ"దని ఉంది. కాబట్టి వెంటనే నేను నా రాజీనామా పత్రం మీచేతుల్లో ఉంచాను. ఈవిధంగాఆజ్ఞాపించడంలో వర్కింగు కమిటీ "శాసనసభ్యుల్లో చాలామంది శాసనసభా నాయకులు, ప్రధానామాత్యులు అయిన శ్రీ ప్రకాశంగారిమీద విశ్వాసరాహిత్యం నిష్కర్షంగా తీర్మానించినట్టుగా" అభిప్రాయపడడమే కారణము. అంతేకాదు, ఈవిధంగా "నిష్కర్షగా శాసనసభ్యుల్లో అనేకులు విశ్వాసంలే"దని చెప్పినప్పుడు శాసన సభానాయకుడుగా ఉండడం కూడా అనుచితమని వర్కింగుకమిటీ అభిప్రాయ పడింది. వర్కింగుకమిటీ తీర్మానంలో "కాంగ్రెసు గౌరవాన్ని" గురించి ప్రస్తావించారు. ఆ "కాంగ్రెసు గౌరవం" సంరక్షించే అభిప్రాయంతోనే నేను మీ ఆదేశానుసారం నాపదవికి రాజీనామా ఇచ్చి, దానివల్ల వచ్చే పరిణామాలన్నీ ఎదుర్కున్నాను. ఇప్పుడు శాసనసభా నాయకుని విషయమైన ప్రశ్న సమసిపోయింది కాబట్టి ఈక్రింది విషయాలు నేను వర్కింగు కమిటీ పర్యవేక్షణకోసం నివేదించడం సముచితమని అనుకుంటున్నాను.

ఎల్లాంటి దోషికైనా నేరారోపణ తెలియజేయడము, ఆత్మనిర్దోషిత్వం స్థాపించుకోడానికి అవకాశం ఇవ్వడము అనేవి ఉన్నాయి. వర్కింగుకమిటీ నామీద ఎల్లాంటి దోషారోపణా చెయ్యలేదు; నావిషయం నేనే మీ చెప్పుకోవడానికి అవకాశం ఇవ్వకుండానే నేను శాసనసభానాయకుడుగా ఉండడానికి అనర్హుణ్ణని నిర్ణయించింది.

వర్కింగుకమిటీ చేసిన తీర్మానంలో "కాంగ్రెసు కార్యక్రమం ఆచరణలో పెట్టడంలో ఏవైనా అడ్డంకులు వస్తే తప్ప కమిటీరాష్ట్రీయ వ్యవహారాల్లో కలగజేసుకో"దని సూచించింది. "ఇన్నాళ్ళనించీ ఈవిషయం ఇల్లాగే జరుగుతూం"దని కూడా ఆ తీర్మానంలో ఉంది. అయితే ఆచరణలో మాత్రం వర్కింగు కమిటీ ఈ తీర్మానం అతిక్రమించి చాలా దూరం వెళ్ళింది. అయితే ఇక్కడ మద్రాసు కాంగ్రెసు ప్రభుత్వం ఏ విషయంలోను కూడ కాంగ్రెసు కార్యక్రమానికి వ్యతిరేకంగా వెళ్ళలేదని చెప్పవల్సి ఉంది. ఇక కాంగ్రెసు క్రమశిక్షణ విషయంలో చూదామంటే, కాంగ్రెసు వర్కింగుకమిటీ అవలంబించిన విధానంవల్ల అది ఏమాత్రము బాగుపడలేదని ఈక్రింద విషయాలనిబట్టి తెలుస్తుంది.

ఒక రాజకీయపక్షం అధికారంలోకి వచ్చినప్పుడు ఉద్యోగాల విషయంలో ఆ పక్షంలో ఉన్నవారినందరినీ ఎప్పుడూ కూడా సంతృప్తిపరచలేదు. అందుచేత కొంతమందికి మంత్రి పదవులు రాలేదని లోలోపల ఉక్రోషం ఉండితీరుతుంది. అయితే ఈ పదవుల విషయంలో ఒకసారి ఒక నిర్ణయం జరిగిపోయిందని తెలియగానే, ఆపక్షంలోని వారంతా పక్షనాయకుని నిర్ణయానికి కట్టుబడి క్రమశిక్షణకి అనుకూలంగా ప్రవర్తిస్తూ ఉంటారు. కాని కాంగ్రెసు కార్యవర్గమే పైనించి మంత్రివర్గం కూలదోయడానికి సంతకాలు

రాష్ట్రపతికి లేఖ

జాగ్రత్త చెయ్యవలిసిందని సలహాలిస్తూంటే కొంచెం అటూ ఇటూ ఊగిసలాడేవాళ్ళు కూడా మంత్రివర్గ ప్రతికూల పక్షంలోచేరి నూతన మంత్రివర్గంలో పద వులకోసం అర్రులు చాచడం సహజము. మౌలానా అబుల్ కలాం అజద్ నాతో పార్లమెంటరీ కమిటీ మద్రాసు వ్యవహారాల్లో జోక్యం కలగజేసుకోవలసిం దని మాటిమాటికీ మద్రాసు సభ్యులు ప్రార్థిస్తూ న్నట్లు చెప్పాడు. కాని దానికి ఆయన ఎంత మాత్రమూ సమ్మతించలేదట! ఆయన దీనికి సమ్మ తించక పోయినా ఇతరులు దీనికి అంగీకరించినట్టు కనిపిస్తుంది. అసలు శ్రీశంకరరావు దేవుని ఈమంత్రి వర్గం సమస్య విచారించడానికి పంపించడంలోనే మద్రాసు మంత్రివర్గాన్ని అపనిందపాలు చెయ్యా లనే ఉద్దేశం ఉన్నట్టు కనిపిస్తుంది. ఆయన ఇక్కడికి వచ్చినప్పుడు ఊరంతా "ఆయన ఉన్న మంత్రి వర్గాన్ని తొలిగించి కొత్త మంత్రివర్గం స్థాపించే ఉద్దే శంతో వచ్చా"రని బాగా పుకారుగా చెప్పు కున్నారు. ఆపైన అప్పటికి కాంగ్రెసు లెజిస్లేచరు పార్టీలో ముందు ముందు ఏపక్షం నెగ్గుతుందో ఊహించుకుని ఆ ప్రకారం, ఓట్లు వేశేవారు బాగా ఉన్నారు. విశ్వాసరాహిత్య తీర్మానానికి అనుకూల్యం చూపించడంవల్ల కార్యవర్గము, మంత్రివర్గవిచ్ఛే దానికి బాగా మార్గదర్శకులయ్యారు. అసలు మంత్రి వర్గాన్ని కాంగ్రెసు కార్యవర్గం సంరక్షించి ఉండ వలిసింది. కాని ఈ విశ్వాసరాహిత్యానికి ప్రోద్బలం ఇవ్వడం అనే అస్త్రంతో దాన్ని ఛిన్నాభిన్నంచేసి ఛేదించివేసింది!

ఫిబ్రవరి 21వ తేదీని జరిగిన లెజిస్లేటివుపార్టీ మీటింగులో నేను నాతుది తీర్మానం చెప్పవలసి వచ్చింది. పార్టీ నియమావళి ప్రకారం ఏదో ఒక నిర్ణయం చెప్పక తప్పింది కాదు. నేను ఆ నియ మాలన్నీ చాలా జాగ్రత్తగా పరిశీలించాను. వాటిల్లో ఎక్కడా కూడా పక్షనాయకుని మీద విశ్వాస రాహిత్యం ప్రతిపాదించడానికి అవకాశంలేదు. ఒక నిర్ణయం మంచిదైనా చెడ్డదైనా పార్టీలో వారంతా ఆ నిర్ణయానికి తలవొగ్గి అది అక్షరాలా ఆచర ణలో పెట్టవలిసిందే! ఇంక ఈ విషయానికి పార్టీ వ్యతిరేకించినప్పుడు ఏ ప్రజాసంస్థలోను, కూడా ఒక పద్ధతి-క్రమశిక్షణ ఉండడం దుర్ఘటమైపోతుంది. అధ్యక్షుని తుదినిర్ణయానికి బద్ధులు కాని వారు దారుణ మైన క్రమశిక్షణా భంగంచేశారు. ఇల్లాంటి చర్యలకి ఎల్లాంటి చర్యలు తీసుకోవాలో అన్న విషయము, దాని విషయమైన అత్యావశ్యకత, నేను కార్యవర్గా నికే వదిలివేస్తున్నాను.

నేను కాంగ్రెసు, లెజిస్లేజరుపార్టీ విశ్వాసం పోయినా పక్షనాయకత్వపదవి పట్టుకుని వేళ్ళాడ తాననే దృష్టితో ఉండి వ్యవహరించిందనుకుంటాను. పదవులు అనే మాటేలేని పురాతనకాలంనించీ నేను కాంగ్రెసుకోసం నా సర్వస్వమూ ధారపోశాను. అటువంటప్పుడు నా విషయమై ఇటువంటి అభిప్రాం యంతో ఉండడం చాలా అన్యాయము. చిరకాల నించి కాంగ్రెసుసేవ చేస్తూన్న నావంటివాడి విష యంలో కాంగ్రెసు కార్యవర్గానికి అనుమానం ఉన్నా, నేను మార్చి 30వ తేదీని పార్టీ మీటింగు ఏర్పరిచానన్న విషయమైనా అటువంటి అనుమానా లనుపోగొట్టి ఉండవలసింది. ఆ మీటింగు ఇంకా కొంచెం ముందుగానే ఏర్పాటు చేదామనుకున్నాను గాని, ఇక్కడకూడా "కాంగ్రెసు గౌరవ"మే నన్ని విధంగా చేయించింది. బడ్జెట్టు పూర్తి కాక పోవడమే ఈ ఆలస్యానికి కారణము. ఈ విషయంలో కొంత జవాబుదారీతో వ్యవహరించాలిగాని, చిత్తం వచ్చి నట్లు వ్యవహరించడానికి వీలులేదు. ఇందులో రాష్ట్రిం

మంచిచెడ్డలుకూడా ఆలోచించవలసి ఉంది. పార్టీ మీటింగులో కొన్ని విషయాలు ఆమోదించబడ్డాయి. అవ్వన్నీ బడ్జెట్టులో ప్రవేశపెట్టాలి. హఠాత్తుగా మధ్యన మంత్రివరం మారితే ౯౩ వ సెక్షనుకూడా అమలులోకి వచ్చే సూచనలున్నాయి. నిలుచున్న పాటుగా నేనీ జవాబుదారీలన్నీ విడిచిపెట్టడానికి వీలులేకపోవడంవల్ల ద్వైవిధంగా వ్యవహరించవలిసి వచ్చింది.

ఇంక వర్కింగు కమిటీ తమ తీర్మానంలో “పార్టీలో చాలామందికి నా మీద విశ్వాసంలే”దని వ్రాశారు. ఈ “విశ్వాస రాహిత్య విషయంలో నా అనుభవం కొంత విశదపరుస్తాము. డాక్టరు రాజన్ మార్చి ౧ వ తేదీని హిందూలో ప్రచురించిన ప్రకటనలో “ఇప్పుడు తేలవలిసిన ప్రశ్న ఏమిటంటే రాజాజీ పక్షంలోంచి మంత్రివర్గం బలపరచడానికి ఎంతమదిని తీసుకోవలిసి ఉంటుంది అన్నదే!” అన్నాడు. గడచిన మాసపు పరిస్థితులు అవి. ఆయన అభిప్రాయ ప్రకారం నా మంత్రివర్గం మీద విశ్వాసరాహిత్యం తీర్మానించడం గాని, నన్ను రాజీనామా ఇవ్వమని అడగాలనిగాని అప్పట్లో అనుకున్నట్లు కనబడదు. తరువాత అవిశ్వాస తీర్మానం బయలుదేరటానికి కారణాలేమిటో తెలుసుకోవాలంటే ఇంతకంటె వేరేవిషయం ఏమికావాలి? కాంగ్రెసు శాసనసభ్యులంతా వర్గాలుగా మారిపోయారు. ఈ వర్గాలు 'తమ బలాలన్నీ మంత్రి పదవులు గుంజుకోవడానికి సాధనాలుగా ఉపయోగించాయి. వారు మంత్రిపదవులకోసం చేసిన హంగామాలో కాంగ్రెసు కార్యక్రమానికి సంబంధించిన ప్రశ్నలేవీ బయలుదేరలేదు. అదీగాక వారు అభిలషించే పదవులసంఖ్యకు, వారికి అనుకూలంగాఉన్న సభ్యుల సంఖ్యలకు కూడా ఎక్కడా తాడు, బొంగరమూ అందడంలేదు. న్యాయంగా ఈ వర్గాలకి రావలసిన వాటికంటె వారిగొంతెమ్మ కోరికలు అత్యధికంగా ఉండేవి. అల్లాంటప్పుడు వారి కోరికలు తీరకపోవడంలో ఆశ్చర్యమేమీలేదు. వెంటనే దానికి పర్యవసానం “విశ్వాస రాహిత్యం” కింద పరిణమించింది. ఇక్కడఒక చిన్నవిషయంచెప్పవలసి ఉంది. వర్కింగు కమిటీ తీర్మానానికి కారణమైన విశ్వాసరహితుల సంతకాలసంఖ్య తప్పని మార్చి ౨౧వ తారీఖున జరిగిన ఎన్నికల ఫలితాన్నిబట్టి రుజువయింది. అసలు ఆ సంతకాల జాబితా శ్రీ శంకరరావ్ దేవ్ మద్రాసునించి ఢిల్లీ వెళ్ళిన తరవాతగాని నాకు అందనేలేదు. ఆ సంతకాల జాబితాలో ప్రముఖులయిన శ్రీ అన్నామలై పిళ్లై, శ్రీ అర్. వి. స్వామినాథన్ గార్లు తరవాత నాపార్టీ నాయకత్వంకోసం బాగా ప్రచారం చేసిన వారిలో ప్రముఖులయ్యారు. ఆ సంతకాల పట్టికలో పేర్లున్న ఇద్దరు ప్రముఖులు ఆ సంతకాలు మావికావని పత్రికల్లో బాహాటంగా ప్రకటించారు. ఇంకో ఇద్దరు తమదగ్గిర సంతకాలు గుంజుకోవడానికి ఏయే పద్ధతులు అవలంబించబడ్డాయో తెలియజేస్తూ బహిరంగంగా ప్రకటించారు. వర్కింగుకమిటీగాని, మీరుగాని, ఈ విషయంలో నిర్ణయానికి వచ్చే ముందు నేను ఈ విషయంలో ప్రత్యేకంగా కోరిన విచారణ జరిపించి, ఈ సంతకాల జాబితా ఎల్లాగ తయారయిందో పరీక్షించి ఉండవలిసింది.

ఒక రాజకీయ పక్షంలో ప్రత్యేక వర్గాలుండడం క్రమశిక్షణ నిర్మూలించి వేస్తుంది. ఇంతేగాదు; ఈ వర్గ పక్షపాతం ఒక్కొక్కప్పుడు, అసలు పార్టీ ఆశయాలకే విరుద్ధంగా తయారయ్యేది. అసలు ఈ విశ్వాసరాహిత్య తీర్మానం బయలుదేరడానికి చాలా కాలం పూర్వమే కొంతమంది వర్గనాయకులు మంత్రివర్గంమీద నీలాపనిందలు బయలుదేరదీశారు. పక్ష నియమావళి ప్రకారం పార్టీలో వర్గాలుండ

రాష్ట్రపతికి లేఖ

దానికి వీలులేదు. అందుకని నేనీ వర్గాల సంగతి తుదముట్టించడానికి ప్రయత్నించాను. ఈ అభిప్రాయంతోనే కాంగ్రెసు వర్కింగు కమిటీ ప్రత్యేక సమావేశం ఏర్పాటు చెయ్యవలిసిందనీ, అందులో కాంగ్రెసు లెజిస్లేటివు పార్టీలో వర్గాలుండడంవల్ల కాంగ్రెసు లెజిస్లేటివు పార్టీకికలిగే అనర్థాలు విచారించవలిసిందనీ కోరాను. కాని, కాంగ్రెసు కార్యవర్గం నా కోరిక లేవీ లక్ష్యపెట్టకుండా ఒక నిర్ణయానికి వచ్చేశారు. చివరికి నేను చెప్పవలసింది కూడా వినలేదు. దీనివల్ల నేను మళ్ళీ పార్టీనాయకుడుగా ఎన్నుకోబడడానికి చాలా అవాంతరా లేర్పడ్డాయి. ఇందుచేత ఈ రాష్ట్రంలో కాంగ్రెసు కార్యాచరణకు చాలా అడ్డంకులేర్పడ వచ్చును. ఇక్కడ ఒక విషయం ముఖ్యంగా గమనించవలిసిఉంది. ఈ తీర్మానంచేసిన కార్యవర్గంలో ఒక సభ్యుడు మద్రాసు లెజిస్లేటివు పార్టీలో ఒక వర్గానికి నాయకుడు; ఆ పైన భారత ప్రభుత్వంలో ఒక సభ్యుడు కూడాను!

ఈ జరిగిన ఎన్నికలలో ౧౧౬గురునాకు వ్యతిరేకంగా వోటుచేశారు. ఈవిషయంలో మీరు ఆలోచించవలసిన ప్రశ్నలివి: ఈ వోట్లు ఎల్లాంటివి? అవి నిజాయితీ ఉన్న వోట్లేనా? లేకపోతే ఇందులో వర్గరాజకీయాల సంబంధం ఏమైనా ఉందా? విశ్వాసాన్నిగురించీ విశ్వాసరాహిత్యాన్ని గురించీ కాంగ్రెసు లెజిస్లేటివు పార్టీ సభ్యులు అవలంబించిన వైఖరివల్ల ప్రజాసామాన్యంలో ఎంత ఉక్రోషం బయలుదేరిందో మీరు గ్రహించలేరు.

ఒక రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వం ప్రజాసామాన్యం ఉపయోగంకోసమై ముఖ్యమైన కార్యక్రమం అమలులో పెడుతూంటే—దాని విషయమై ఈవిధమైన వైఖరి అవలంబించడం ఏమీ బాగాలేదు. ఇప్పటికి కూడా నేనొకవిషయం అడుగుతున్నాను. ఒక ప్రముఖుడైన హైకోర్టు జడ్జీని ఏర్పాటుచేసి ఒక నిష్పాక్షికవిచారణ జరిపించండి. అంతేగాని ముందే పక్షపాతదృష్టి ఏర్పరుచుకున్న కమిటీని ఏర్పరచకండి. నేను ఇదంతా ఈ రాష్ట్రంలో కాంగ్రెసు గౌరవము, కాంగ్రెసు హైకమాండు గౌరవము, సంరక్షించడానికే చేస్తున్నాను. అంతేగాని పోయిన నా ఉద్యోగం తిరిగి సంపాదించుకోవడం కాదని గమనించ గోరుతున్నాను.

భవదీయుడు

టంగుటూరి ప్రకాశం

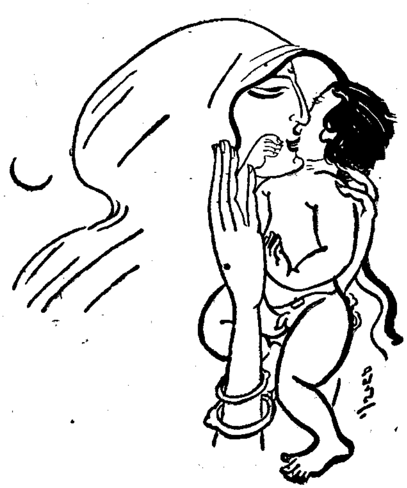

రేవతి డైరీ

శ్రీ "కౌండిన్య"

సరస్వతి శశిభూషణరావులు భార్యాభర్తలు.

[సమయం:— ఉదయం సుమారు 7 గంటలకు. స్థలం శశిభూషణరావు యింట్లో డ్రాయింగ్ రూము. రావు కుర్చీలో కూర్చుని ఏదో శూన్యాకాశం వైపు చూస్తూఉంటాడు. సరస్వతి కాఫీకప్పు చేత్తో పుచ్చుకుని పక్కనే నుంచుని ఉంటుంది.]

శశిభూషణ:-(నిస్పృహగా) ఏమిటో యీవాళ మనస్సేం బాగాలేదు సరూ. ఏం, బాగాలేదు.

సరస్వతి:-ఏం మళ్ళీ ఏమొచ్చింది. మీ స్నేహితురాలు రేవతమ్మగారు జ్ఞాపకం వస్తున్నారేమిటి?

శశి:-పోదూ, నీ వేళాకోళం నువ్వూను!

సర:-(కొంటెగా) నిజం చెప్పండీ. ఇప్పుడు మీ కావిడ జ్ఞాపకం వచ్చిందా లేదా? అబద్ధం ఆడకూడదు...ఏం?

శశి:-(నిదానంగా) అవును. ఏమిటో పొద్దున్న నిద్ర మెళుకువవచ్చే సమయానికి...కళ్లుకట్టినట్లుంది ఇప్పటికీ......కల. తెల్లచీర కట్టుకుంది. ప్రింటెడ్ బోర్డర్. నే కొన్నది, జ్ఞాపకం ఉందా, పుట్టిన రోజు ప్రెజంట్ ఇచ్చాము...ముద్దుగా కట్టుకుంది.

సర:-కాఫీ చల్లారిపోతోంది.

శశి:-జడలో గోరింటపువ్వులు, చిరునవ్వు నవ్వుతూ ఆ కళ్లు, మా స్నేహం మొదటిరోజులు జ్ఞాపకంవచ్చాయి...గుమ్మంలో నుంచుంది..."రా, లోపలికి" అన్నాను..ఏమిటోలా చూసింది. చేతులో ఓ గోరింటపువ్వుల గుత్తి...అది ఇద్దామా మానదామా అని అన్నట్లుగా చూస్తూ నిలబడింది.

సర:-ఇవ్వడాని సందేహం ఎందుకు. మీ కిష్టమేనని తెలుసుగా. నేను ఉంటే పక్కన పోనీ అని సందేహపవచ్చు. మీ కళ్లల్లో నేనుండనుగా. ఉంటే మాత్రం నే నేం ఒద్దంటానా. ఇచ్చేదావిడ పుచ్చుకునేవారు మీరూను. మధ్యనే నెవరు?

శశి -ఏమిటో...పోనిద్దూ. కలనిపట్టుకుని మనం దెబ్బలాడుకోవడం ఎందుకు?...మూడేళ్ళయింది కాదూ......

సర:-(మాట కడ్డువస్తూ) ఊరికే అన్నానండీ. అప్పుడే కోపం...చెప్పండి.

శశి:-ఏముంది చెప్పేటందుకు—అలాగే నిలబడిపోయింది గుమ్మం దగ్గిరే కొంచెం సేపు...కల కరిగిపోయింది.

సర:-అబ్బ. అలా కాదు, సరిగ్గా చెప్పాలి...నిజంగానే, నేనేం మాట్లాడను, చెప్పండి వింటాను...చెప్పరూ?

శశి:-అలాగే నిలబడిపోయింది. అబ్బ, తలుచుకుంటే ఏమిటో గుండె ఝల్లుమంటుంది ఇప్పటికీ...అలానుంచున్న మనిషి చూస్తూచూస్తూ ఉండగానే మారిపోయింది. ఆ నవ్వు ముఖం అంతాపోయిఏమిటో ఒక విచారరేఖ...నిస్పృహ...ఆ ముఖంలో కనిపించాయి. చూస్తూ చూస్తూ ఉండగానే, ఆ తెల్లచీర మసకమసకయిపోయింది ... రేవతి గాలిలో కరిగిపోయింది. రివ్వున గాలి వీచింది. ఎక్కడినించో ఒక

పేకముక్క ఎగిరివచ్చి మన గుమ్మానికి తగిలి ఇంట్లో పడింది. కొంతసేపు నివ్వెరపోయి చూస్తూ నిలబడ్డాను. తరవాత ఆ పేకముక్క ఏమిటా అని తీసి చూశానుట...ఘుమఘుమలాడుతూ అక్కడ పడి ఉన్న ఆ గోరింటగుత్తిని తీసి నువ్వు తలలో పెట్టుకున్నావుట.

సర:-అదేమిటి నేనెక్కణ్ణించొచ్చాను అక్కడికి!

శశి:-ఎక్కణ్ణించి రావడమేమిటి. నువ్వింతసేపూ నా ప్రక్కనే ఉన్నావుట. (సందేహంగా) ఉన్నావు కాబోలు.

సర:-ఉన్నాను గదా పోనీ...ఆ పేకముక్క ఏమిటిట ?

శశి:-నలిగిపోయి, తూట్లుపడ్డ అరకు ఆసు.

[బయటనుంచి]

పోస్టు:-శశిభూషణ్ రావుగారు.

శశి:-వెళ్ళిచూడు.

[సరస్వతి బయటికివెళ్ళి పోస్టుబంట్రోతిచ్చిన ఒక Packet పట్టుకుని లోపలికి వస్తుంది.]

సర:-ఏదో రిజిస్టర్డ్ ప్యాకట్ అండీ. పుస్తకంలాగుంది.

శశి:-(ఆశ్చర్యంగా)రిజిస్టర్డ్ ప్యాకెట్టా. పొద్దున్నే రిజిస్టర్డ్ ప్యాకెట్ ఏమిటి ?

పోస్టు బంట్రోతు:-నిన్నే వచ్చిందండి. కాని తమరింటి దగ్గరుండరుగదా మధ్యాహ్నం అని, ఇప్పుడు తెచ్చానండి.

శశి:-[ప్యాకెట్ చూస్తు] - కల్కటా - ...... From ......

సర:-అదేమిటి అలా విస్తుపోయి చూస్తూ కూర్చున్నారు. అతన్ని పంపెయ్యండి, రిసీట్ సంతకంచేసి. ఎవరి దగ్గరనుంచి.

శశి:-(పోస్టు బంట్రోతుతో) ఇదుగో రిసీట్...(నిట్టూర్చి) - రేవతి దగ్గరనుంచి!

సర:-రేవతి దగ్గరనుంచా ? చిత్రంగానే ఉందే!

శశి:-ఇదుగో యీ సంతకం ఆర్ పొడక్షరం. అప్పటికీ, ఇప్పటికీ...మనిషి మారినా సంతకం మారలేదు.

సర:-కాని తమాషాయే. ఇప్పుడే మనం ఆవిణ్ణి గురించి మాట్లాడుకుంటున్నాం, ఆవిడ దగ్గర నుంచి ఉత్తరం!...విప్పండి ప్యాకెట్, ఏం పుస్తకమో.

శశి:-ఏమిటో విప్పిచూడ్డానికి అట్లే ఉత్సాహంగా లేదు సరూ. పొద్దున్నటికలే జ్ఞాపకంవస్తోంది ...(Packet మెల్లిగా విప్పుతాడు)

సర:-మొత్తంమీన చాలా అందంగా ప్యాక్ చేసిందండి.ఎంతమంచి పుస్తకమోగాని, మొఖమల్ గుడ్డలో చుట్టిపంపింది...మీరేగాని, నేను చూడకూడదేమో! లోపలే చదువుకుంటున్నారు.

శశి:-చూడు. (పుస్తకం సరస్వతిచేతికిస్తాడు. ఆ పుస్తకం అట్టమీద వ్రాసినది చదువుతుంది సరస్వతి)

సర:-"ఛిన్న తంత్రి"—నా జీవయాత్ర. ప్రియమయిన నా శశికి, సరస్వతికి, ప్రేమపూర్వకంగా... ఇంకేం—"ప్రియమైన నా శశి." బాగుండదని నా పేరు గూడా తగిలించింది. ఫరవాలేదు. ఇంక మీరు కుళ్ళక్కరలేదు.

శశి:-నాలుగేళ్ళయింది అలా నన్ను సంబోధించి, రేవతి. ఇన్నాళ్ళకి మళ్ళీ—నా ప్రేమ మీకెవరికీ అర్థంకాదు సరూ...ప్రేమంటే తప్పర్థం తీయడంతప్ప మీరు దాని ఔన్నత్యం నిర్మలత్వం గ్రహించలేరు.

సరు:-మీ రేవతి గ్రహించిందిగా, మూడేళ్లపాటు! ఆ తరవాత యింకోళ్లల్లో గ్రహించింది. ఇప్పుడు ఇంకా ఎంతమందిలో గ్రహిస్తుందో ? అక్కడెక్కడో. కలకత్తాలో (లోపలిపుట చూస్తూ) ఇదేమిటి; ఏదో పుస్తకం అనుకున్నా ! డైరీ !...

శశి:-రేవతిడైరీ ఆ! ఎంత జాగ్రత్తగా దాచుకునేది తెలుసునా వెనకటి రోజుల్లో...ఇలా తే.

సర:-(మొదటిపుటచూస్తూ) ఉండండి "సెప్టెంబర్ ౧౭" ...నిన్న సెప్టెంబర్ ౧౭ కాదూ. ఏ సంవత్సరం..."౧౯౪౦"—౬ ఏళ్లయింది...

శశి:-౧౯౩౪ సెప్టెంబర్ ౧౭! ఇలా తే సరూ, నే చదువుతా... "సెప్టెంబరు ౧౭—౧౯౪౦ క్యూ ఎమ్. సి, హాస్టల్......కాలేజీలో విశేషం ఏంలేదు. క కొంచెం పిచ్చిపిచ్చిగా మాట్లాడాడు .వీళ్ళకింకేం లేదు. నేను వినిపించుకోలేదు. సాయంత్రం సారధి హాస్టల్కొచ్చాడు. అతనితో కూడా ఎవరో స్నేహితుడు కూడా వచ్చాడు, ఇంట్రడ్యూస్ చేశాడు సారథి. కొత్తఆయన యూనివర్శిటీలో రీసెర్చి చేస్తున్నాడుట. శశిభూషణరావు కొస్త గర్వంగల మనిషిలా కనిపిస్తాడు. పోనీ, నాతో మాట్లాడడానికి అంత నామోషీ అయితే నా దగ్గరకే రానక్కర లేదు."

ఫస్ట్ ఇంప్రెషన్ అదన్నమాట.

సర:-(వేళాకోళంగా) ఎవరు మీరేనా ఆమనిషి. మా బాగా వ్రాసింది.

"సెప్టెంబర్ ౧౮—౧౯౪౦, ౬—౩౦ ప్రొద్దున.

శశి:-కొత్తస్నేహితుణ్ణి గురించి తొందరపడ్డానేమో అనిపిస్తోంది. ఎందుకో, సెప్టెంబర్ ౧౭, జ్ఞాపకం ఉంచుకోవాలి."

సర:-ఎందుకుట ?...రోజువారీగా చూస్తూ కూర్చుంటే అయినట్టే.

శశి:- (డైరీమూసేస్తూ) పోనీ మూసేస్తా. సావకాశంగా ఇంకోమాటు చదువుకుందాం.

సర:-ఆఁ, అలా వల్లకాదు. ఓరెణ్ణాల్లు పోనిచ్చి ఏరోజేనా తియ్యండి.

శశి:-డిసెంబర్,—ఆఁ డిసెంబర్ ౧౫.

డిశంబర్ ౧౫—౧౯౪౦.

"నా బర్త్‌డేపార్టీ కులాసాగానే గడిచింది. కాస్సేపు వీణవాయించాను. పెద్దైదు ప్రెజెంట్స్ వచ్చాయి. పార్టీ త్వరగా ముగించుకుని హాస్టల్‌కి బయలుదేరాము. శశిభూషణ రావుగారి మకాం మైలాపూర్ కాబట్టి, నాతోనే వచ్చి హాస్టల్ గేటు దగ్గర దిగబెట్టారు. లోపలికి రమ్మన్నా రాలేదు. Thanks చెపితే కోపం వచ్చింది. దారిపొడుగునా ఎన్నో మాటలు నేను మాట్లాడాను గాని, ఆయనేం మాట్లాడలేదు. ఏమిటో తమాషా మనిషి. వెళ్ళబోతూ వెళ్ళబోతూ చాలా బాగా వాయించారండీ వీణ అని జేబులోంచి ఏదో చిన్నవస్తువు తీసి చేతులో పెట్టి, "బర్త్ డే ప్రెసెంట్, ఇది నాది" అన్నారు. చిన్న సీతాకోక చిలక బొమ్మ. అభ్రకపురేకుమీద, రంగురంగుల పువ్వులరేకు లతికించి చేశారు చిన్నది. "చాలా బాగుందండీ" అన్నాను. "కాని క్షణభంగురం దాని అందం. ఆలోపలఉన్న నిర్మలమయిన అభ్రకమే నిత్యం." అని చిన్న నవ్వు నవ్వి చక్కా వెళ్లారు."

డిసెంబర్ ౧౬—౧౯౪౦ ఉదయం.

"రావుగారు అన్నమాటలేరాత్రంతా నా చెవులో ప్రతిధ్వనిస్తున్నాయి. సీతాకోక చిలుక. అవును, నన్ను నిజంగా అర్థంచేసుకున్న వారెవరు! పోనీ ఆ సీతాకోక చిలక్కిలాగే నాకూ లోపల నిత్యమయిన పదార్థం ఒకటి ఉందని గ్రహిస్తే అంతేచాలు... ఏమిటో మనస్సేం బాగులేదు...మాట్లాడక మాట్లాడక చివరికి యీ మర్మ సందేశం ఏమిటో... నాకేమి పిచ్చా ఏమిటి ? ఆయనేమంటే నాకేం...

జూన్. ౧౩. ౧౯౪౧.

యీవాళేం బాగాలేదు. శశి, నాడైరీలో శశి అంటే తప్పేం, పిక్చర్‌కి రాలేనన్నాడు. వాళ్ళింటి

కెవరో బంధువు లొచ్చారుట...వాళ్లూ ఇప్పుడే రావాలీ?...మనిషిలో ఒక ఉదాత్తత ఉంది. ఒక లీవీని...ఏదేనా నిదానించే మనిషిలా కనిపిస్తాడు. మొన్న ఏదో నోరుజారి, నా జీవితానుభవాలలో ఒక్కటి, మరిచిపోయి చెప్పేసి నాలుక్కరుచుకున్నాను...తరవాత కొంతసేపు మాట్లాడలేదు. చీకటడిం! తర్వాత హాస్టల్ దాకా దిగబెట్టడానికి వస్తూ ఆ ప్రస్తావన మళ్ళీ ఎత్తాడు...ఎంత సానుభూతి! నిజంగా ఇదే ఇంకోళ్ళయితే నన్ను యాగీచెసెయ్యరూ...ఏమిటో శశి ఉన్నంతసేపూ నా మనస్సులో ఒక ప్రశాంత వాతావరణం ఏర్పడుతోంది...ఇదంతా నా ఇమాజినేషన్ ఏమో.

ఏప్రిల్ ౨౫. ౧౯౮౭.

శశిభూషన్ నాకు శశి అయిపోయాడు. వారానికొకమారయినా చూడకపోతే నాకెందుకో తోచదు. శశి భార్య వచ్చింది వాళ్ల ఊరునుంచి. ఇక్కడ కాపురం పెడతారట. అయితే శశి నన్ను చూడ్డానికి తరుచూ రాడన్నమాట...శశి అలాంటివాడు కాడు. తప్పకుండా వస్తాడు...రాకపోతే, నేనే వెళ్తాను...వెళ్లను. తక్కిన స్నేహితులంతా నన్ను చూడ్డానికి ఒస్తూంటే యితన్నిమాత్రం నేనెందు కెళ్లాలి, చూడ్డానికి...వెళ్లాలి...ఎందుకో మాత్రం తెలియదు.

డిశంబరు ౬

శశి, సరస్వతి హాస్టల్ కి చూడ్డానికొచ్చారు. సరస్వతినిగురించి నే నునుకున్నవన్నీ నిరాధారాలని నిశ్చయం అయింది. నన్నుగురించి ఏవో ఏవో చెడ్డ అభిప్రాయాలుంటాయని, శశికీ నాకూ ఉండే స్నేహాన్ని అపార్థం చేసుకుంటుందనీ అనుకున్నాను. కాని చాలా మంచి పిల్ల. శశికి తగిన భార్య. వాళ్ళిద్దరి దాంపత్యం చూస్తే నాకు ముచ్చటవుతుంది......ఎక్కడో నూటికొకటి కోటికొకటి అలాంటి దాంపత్యాలు...అన్నట్టు మొన్నటిరాత్రిలా వుంది అడిగాడు శశి, నాకెలాంటి భర్తకావాలని కోరుకుంటానని...నాకు సరస్వతికి పట్టిన అదృష్టం పడితేనా...ఛా యిదేమిటి? మనస్సు ఇలా పోతోంది...నాకు పెళ్ళయే యోగమే ఉంటే ౬ ఏళ్లక్రిందటే అయిఉండేది. నాకు పెళ్లయితే నే పడ్డబాధలన్నీ ఎవరుపడతారు. ప్చ్...ఏమిటో నన్నంతా మరో మరో దృష్టితో చూసేవాళ్ళేకాని, నిజంగా ప్రేమించే వాళ్లు కనిపించరు. అందరు చదువుకున్న పిల్లల అదృష్టం ఇలాగే ఉంటుందో? నా రాతేనో ఇది...అబ్బ! తలనొప్పి బద్దలవుతోంది!''

శశి:-డిశంబర్......

సర:- డిశంబరు ౧౫ తియ్యండి. జ్ఞాపకంఉందా ఆరోజు. ఆరోజు రాత్రంతా కుళ్లుతూ కూర్చున్నారు, నిద్రకూడా పోకుండాను.

"డిసెంబరు ౧౫-౧౯౮౭

శశి:-''పొదురోజీ వాళ...శశితో అనవసరంగా మాటపట్టింపు పెట్టుకున్నాను. చూడ్డానికి వచ్చిన వెంటనే రావాలా వాదన...పోనీ అతనేనా కొంచెం మెత్తబడకూడదు. నేనే అనుకుంటే, నాకంటె పొగరుబోతూ. ఇద్దరికీ పట్టుదలే అయితే...రేపు మళ్ళీవస్తాడా...ఇది...మనస్సులో పెట్టుకుని రావడం మానేస్తాడా...ఏమో...౧౯ సాయంత్రం ప్రయాణం అని తెలుస్తే వస్తాడేమో? తెలియదేమరి...నా అహంభావమే నన్ను ఇంతదాకా తెచ్చింది. ౧౬ రోజులు, శశిని చూడకుండా...అబ్బ...వెళ్ళేలోపుగా ఒక్కమాటు రమ్మని కబురుచేస్తే...నే చెయ్యను. అతన్నేరానీ...ఏం తనకి మాత్రం అంత పట్టుదల ఎందుకు? నాకంటె పెద్దగా...

పిచ్చిపట్టుదల......

జనవరి ౧. ౧౯౮౮ రాజమండ్రీ.

న్యూ ఇయర్ గ్రీటింగ్స్ అందరి దగ్గరినించీ

వచ్చాయి. నా శశిదగ్గరినించి తప్ప...శశికి నిజంగా కోపం వచ్చింది. ఉత్తరమేనా వ్రాశాడుకాడు. ఛీ నా పెంకితనంవల్లనే ఇంతవరకూ తెచ్చుకుని ఇంకా ఏడవడం ఎందుకు అభాగ్యురాలిని. మద్రాసు వెళ్ళడం తోటే క్షమాపణ వేడుకుంటా...క్షమాపణ! నాలో ఎంత మార్పొచ్చింది. నేను క్షమాపణ వేడు కోడం! ప్రేమ ఎంతయినా చేయిస్తుంది...ప్రేమా? ...తప్పు......

జనవరి ౪, మద్రాసు.

అమ్మయ్య...నా శశి మళ్ళీ నావాడయ్యాడు... జనవరి ౪...పుణ్యదినం. అబ్బ...ఆ రెండు ఘడి యలూ ఎలా గడిచాయో తలుచుకుంటే నవ్వొ స్తుంది. సిగ్గూ వస్తుంది. క్రింద విజిటర్స్ రూమ్‌లో కూర్చున్నాడు. కబురొచ్చింది పైకి. ఎంతో ఆత్రంగా వెళ్లాను, ఎన్నో చెప్పాలని. విజిటర్స్ రూమ్‌లో ఒక్కడే కూర్చున్నాడు ఒక మూలన కుర్చీలో,... నేను గుమ్మంలో అడుగెట్టాను...తలఎత్తిచూశాడు. రేవతీ! అన్నాడు. నా నోట్లోంచికూడా ఆ సమయం లోనే శశీ! అన్నముక్క బయటపడింది. ఒకళ్ళకొకళ్లు ఎదురుకుండా, కూర్చుని ఏడ్చేశాం. మౌనంగా మా హృదయాలు మాట్లాడుకున్నాయి... ఒకళ్ళమీద ఒకళ్లువాలి...ఛా...దుర్మార్గపు ఆలో చనలు...తప్పా...ప్రేమ ఉప్పొంగినప్పుడు ఆశ్లేషణ వాంఛ కలగడంలో తప్పేమిటి...అది కామంకాదే... ఇప్పుడప్రస్తుతం అది...ఇంక జాగర్తగా ఉండాలి. ఏమయితేనే మళ్ళీ నా శశి నాకు దక్కాడు."

శశి:-చాలా కళ్ళకి కట్టినట్లు డిస్క్రైబ్ చేసింది ఆ రోజు సన్నివేశం మాత్రం...ఏమిటో సరూ...నేనింతవరకు స్నేహంచేసిన వ్యక్తులలో కంటే రేవతిలో నేనేదో అనిర్వాచ్యమయిన ప్రేమను చూడగలిగాను. అది కామం అనను...కాని ఒక విధ మయిన అర్ధ్రిత. ఆమె నా దగ్గర ఉండాలనే కోరిక ...భేదాభావంగా నా సుఖదుఃఖాలను పంచుకోవా లనే ఆశ...మీ కందరికీ అర్థంకావు సరూ. మీరం దరూ సంకుచితంగా ఆలోచిస్తారు ప్రేమభావాన్ని. ప్రేమంటే దైహికమనే మీ అభిప్రాయం. అది ప్రేమ అనను. కామం...నిజమైనప్రేమకి, శరీరం ప్రధానం కాదు.

సర:-అర్థం కాకకాదు. కాని ఒక్కొక్క పరిస్థితు లలో అది శారీరికంగా మారడానికి అవకాశాలున్నా యనీ, అంచేత జాగ్రత్తగా ఉండాలని. ఇంకోసంగతి. అందరు మీఅంత నిబ్బరంగానూ,పవిత్రంగానూ ప్రేమిస్తా రని అనుకోవడానికి అవకాశంలేదు. నిజమయిన ప్రేమ యితే దానికి తరు గెందు కుంటుంది...స్నేహాలన్నీ పవిత్రమయిన ప్రేమపూరితాలే. అయితే, స్నేహ బంధాలు విడిపోవడాని కవకాశము లేనేలేదే... ఇంత మీరు చెప్పే రేవతిస్నేహంమాత్రం ఏమయింది?

శశి:-అదే నాకర్థం కావడంలేదు సరూ. ఇదివర కటిదాకా పోనీ, ఇది నా మనస్సులోన్నే కాని, తనలో లేదేమో అనుకున్నాను. కాని యీ డైరీచూస్తే.

సర:-ఏమిటో, మీరింత మీ స్నేహాన్ని హృదయ పూర్వకంగా తీసుకున్నారు గాని, ఆవిడకి మీరు పదిమందిలో ఒకరు...ఆవిడ మీ స్నేహాన్నంత సీరి యస్‌గా తీసుకోలేదేమో అని నా అనుమానం... చదవండి తెలుస్తుంది. లేకపోతే అంతమంచి స్నేహం ఇలా విరిగిపోవడానికి ఎక్కడా కారణం కనిపించదు...అదేమిటి పుస్తకం మూసేస్తున్నారేం.

శశి:- (బాధగా)...ఇంక చదవను...యీ ఘట్టం తోనే ఆపెయ్యనీ, మిగిలిన విషాదగాథ తెలిసిందేగా, అనుభవపూర్వకంగా...పోనీ రేవతికూడా నన్ను ఒకప్పుడు ప్రేమించింది, అంత హృదయపూర్వకంగా, అని తెలుసుకున్నా...చాలు...ఆ మధురభావంతోనే విరమించనీ...

సరే:-అసలు సంగతి చివర ఉంటుంది. అది చదవండీ. యీ డైరీ ఇప్పుడు మీకెందుకు పంపిందో అది తెలుసుకోవద్దూ...పోనీ నే చదువుతా ఇలా తేండి... (పుస్తకం తీసుకుని పేజీలు తిరగేస్తూ) ౧౯౪౩, ౪౪-౪౫-౪౬...ఆగస్టు...చాలా ఖాళీలున్నాయి. ౧౯౪౩ తర్వాత ఆట్టే ఏం వ్రాయనే లేదు. సెప్టెంబరు, ౧౨, ౧౩, ౧౪—ఇంక తర్వాత ఏమీ లేనే లేదే! అబ్బా, పేజీన్నరుంది ఆఖరురోజున!

"సెప్టెంబరు ౧౪, ౧౯౪౬ కలకత్తా

శశీ:-మూడు సంవత్సరాలు కావస్తోంది నిన్ను చూసి...దుర్మార్గురాలిని. నువ్వు ఎన్ని ఉత్తరాలు వ్రాసినా జవాబైనా వ్రాశానుకాను...ఎంత నొచ్చుకున్నావో, నన్ను తిట్టుకున్నావా, శశీ...నా హృదయంలో ఉన్న ఆరాటం తెలుసుకుంటే నన్నర్థం చేసుకోగలవు. ఎన్నోసార్లు అన్నావు జ్ఞాపకముందా? "రేవతీ నిన్నింత ఎరిగిఉన్న నా దగ్గిర కూడా ఏదో దాస్తున్నావు" అని?...నిజమే...ఒక్క సంగతి మాత్రం దాచాను. అది నా జీవితావసాన సమయాన నీకు చెపుదామనుకున్నాను. ఇప్పుడందుకే నీకీ డైరీ పంపుతా...ఇది నీకు ౧౭ వ తారీఖున అందుతుంది... "సెప్టెంబరు ౧౭! జ్ఞాపకంఉందా? ౬ సంవత్సరాల క్రిందట యీ రోజున నువ్వు నా జీవితంలోనికి ప్రవేశించావు. అప్పుడే నా హృదయం అవ్యక్తంగా ఆత్మీయ పరిచయానందం అనుభవించింది...శశి!... నా జీవితంలో నీకు తెలియని రహస్యాలు లేవు. నన్ను పూర్తిగా తెలుసుకున్నవాడవే కాదు, అర్థం చేసుకున్నవాడవు, నువ్వొక్కడవే...అదే నాకు పదివేలు. ఇంకేమీ కోరను...జీవిత జంఝూమారుతంలో ఎగరగొట్టబడి, నా శీలమూ, నా వ్యక్తిత్వము రక్షించుకునే దీక్షలో నలిగి, ఈ దాక్షిణ్య రహిత సంఘము యొక్క అపవాదులకు తూట్లుపడ్డ హృదయంతో నీ మొగసాలను వ్రాలాను...శశీ!...నీ అమృత సాహచర్యంలో నాకు శాంతి లభించింది, ధన్యురాలనయ్యాననుకున్నాను...కాని...అభాగ్య జీవిని నేనా అదృష్టానికి నోచుకోలేదు. రానురాను, మన స్నేహబంధం ప్రేమబంధంగా మారుతూ ఉందేమో అని నా కనుమానం తోచింది. సరస్వతి ఉత్తమురాలు. మీ దాంపత్యం అపురూపం, అటువంటి దాంపత్య జీవితంలో నా కారణంగా అపశ్రుతి ఉత్పన్నమవుతుందేమో అని భయపడ్డాను. ఆ భీతి నా మనస్సుకు తోచడంతోటే నా కర్తవ్యాన్ని గ్రహించాను... నువ్వు నన్ను ఎంతగా ప్రేమించావో, సరస్వతికూడా నన్నంతగా ప్రేమించింది. నాకు తెలుసు......కాని, పురుషులు తన ప్రేమధనాన్ని ఇద్దరు స్త్రీలకు సమభావంతో పంచియివ్వగలడు. కాని...ఇద్దరు స్త్రీలు ఒక పురుషుని ప్రేమను పంచుకోవడానికి అంగీకరించరు. అది స్త్రీ ప్రకృతి...బలవంతంగా మన ప్రేమబంధాన్ని తెంపుకున్నాను. నిన్ను ఎంతో నొప్పించాను. నాయందు నీకు అసూయ పుట్టించడానికి అసహజంగా కూడా ప్రవర్తించాను...ఈ యజ్ఞంలో నేను ఎంత వ్యథపడ్డానో, ఎంత కుమిలానో ఆ భగవంతుడికి తెలుసు. ప్రత్యక్షంగా ఉండకుండా ఉండడంకోసం కలకత్తా వచ్చేశాను.

సెప్టెంబరు ౧౭!—ఆ పవిత్ర దినంకోసం ఎదురు చూస్తున్నాను. జీవితం అంటే రోతపుట్టింది. ఎండి మోడైన నా హృదయం నీ చల్లని ప్రేమలో, చిగిర్చి పుష్పించింది. ఆ ప్రేమ ప్రసూనాన్ని నీకు కానుకగా అర్పించి కడసారి సెలవుతీసుకుంటున్నాను...శశీ! సరస్వతికి నా ప్రేమగాథను చదివి వినిపించు. తన యెడ అపచారంచేసి ఉంటే ఏ విధంగానైనా, క్షమించమని చెప్పు. స్త్రీ, స్త్రీ హృదయాన్ని అర్థం చేసుకోగలదు. శశీ!...యీ డైరీ చదివిన తర్వాత

ప్రేమ పూర్వకంగా, ఒక్కసారి "రేవతీ" అని పిలు! ఆ పిలుపు నాకు వినబడుతుంది నేనే లోకంలో ఉన్నాసరే...అదే నా ఆఖరు కోరిక... సెలవు......

(యీ ఆఖరు పంక్తులు చదువుతూ ఉంటే శశి కళ్ళు చెమ్మగిల్లుతాయి. హృదయభారం ఎక్కువవుతుంది. సరస్వతి అలాగే ఆ డైరీ వైపు చూస్తూ నిలబడిపోతుంది. కళ్ళనీళ్లు కమ్ముతాయి.)

శశి:-(రుద్ధకంఠంతో) రేవతీ!!

సర:-(బరువుగా) ఎంత అగాధమైన ప్రేమ... ఆటువంటి పవిత్ర ప్రేమమూర్తిని సముఖంలో ఆరాధించే భాగ్యం నాకు లేకపోయింది. అదృష్టహీనురాలిని నేను!

చిత్రకారుడు శ్రీ మనీషిదే

శ్రీ. టి. యన్. శ్రీనివాసన్

శ్రీ అరవిందులు ఒకచోట ఇలాగ వ్రాశారు. "ఈ రోజుల్లో సౌందర్యానికి మూల్యం తగ్గించి ఔపయోగికతకు ఖరీదు హెచ్చించడం ఒక ఆచారం అయిపోయింది. యూరోపు ఖండంలో అనుస్యూతంగాను, బలంగాను వస్తూన్న సంప్రదాయంవల్ల ఈ ఔపయోగికదృష్టి తగ్గింది.

భారతదేశంలో ప్రచారంలో ఉన్న ఆత్మరహితము, ధనప్రధానము అయిన విద్యావిధానంవల్ల మనకి మన ప్రాచీన సంప్రదాయాలతోను, సంస్కృతితోను, ఉన్న సంబంధం మొదలంటా తెగిపోయింది. అయితే మనకి సహజంగా ఉన్న భావనాబలంవల్ల, భావోద్వేగంవల్ల మృదులమైన ఆధ్యాత్మికతవల్ల అదిపూర్తిగా నశించిపోకుండా అంతరాంతరాల్లో సంరక్షించుకోగలిగాము. అందుచేతనే మన జీవనదృక్పథాల్లో అది ఇంకా మెరుస్తూ ఉంటుంది."

సౌందర్యానుభూతివల్ల ఎంతో మేలుకలుగుతుంది. ఈ ఉపయోగం గ్రహించనంతవరకు, మానవుల మనస్సు మానవమనః పరిధులలోనే సంచరిస్తూ ఉంటుంది. అందువల్ల మానవహృదయం కళవల్ల క్రమంగా ఉన్నత పరిధులను అందుకుంటూ ఉండాలి. ఇల్లాగ మానవహృదయం బాగా కళానుభూతికి అలవాటు పడ్డాక, కళలో ప్రాకృతికత (Naturalism) పోయి బాగా పరిణతిచెందిన సాంకేతికత (Simbolism) ప్రవేశిస్తుంది. ఈ సాంకేతి కళామూర్తులు, సృష్టించిన చిత్రకారులకు, దర్శించే ప్రేక్షకులకు, హృదయాల్లో ఆనంద తరంగాలు నృత్యం చేస్తాయి. ఇంతేకాక దీనివల్ల నిత్యనూతనాలైన కళామూర్తులు సృష్టించాలనే సృజనదాహానికి ఉపశాంతి చేకూరుతుంది. అంతేకాదు; ఈ విధమైన దృక్పథం అవలంబించడంవల్ల గత యుగాల్లోను, భావి యుగాల్లోను, స్వతంత్రకళాపద్ధతులు అవగాహన చేసుకుని ఆనందించే సానుభూతికూడా ఏర్పడుతుంది.

శ్రీ మనీషిదే ఇలాంటి స్వతంత్ర కళాసంప్రదాయం అవలంబించిన ధీరచిత్రకారులు. వారిది సాంప్రదాయికంగా చిత్రకారులను, రచయితలను ఉద్భవింపజేసిన వంగీయ కుటుంబము. వీరిది అసాధారణమైన భావనామార్దవంతో మెరిసే ప్రతిభ. వీరి విద్యాభ్యాసం భారతీయ సంస్కృతి క్షేత్రమైన శాంతి నికేతనంలో జరిగింది. ఆయన శ్రీ గురుదేవుల పాదపద్మాల సన్నిధిని ఉండి భారతీయ విజ్ఞానామృతం తనివితీర ఆస్వాదించారు. శ్రీ మనీషిదే వర్ణాల్లోను, ఆకృతులలోను సిద్ధహస్తులై ఈ ఉభయమూ సమ్మేళనచేసి మహత్తరమైన కళామూర్తులు సృష్టించారు. శ్రీ మనీషికి ఒక కళాసృజనమే జీవన తపస్య. ఈ ఆదర్శంతో ఆయన చిరకాలంనించి వస్తూ పాతబడిపోయిన ఎన్నో కళా సంప్రదాయాలు భేదించివేశారు. అందుచేతనే ఆయన కళాసృష్టి తిలకిస్తే బూజుపట్టిన పురాతన బంధనాలన్నీ తెగద్రెంచివేసిన మహా స్వాతంత్ర్యం గోచరిస్తుంది.

ఈ సంచికలో ఈ చిత్రాలన్నీ మొట్టమొదటగా ప్రచురిస్తున్నాము. వీటిల్లో ఆయన కళావైవిధ్యం బాగా గోచరిస్తుంది. ఇందులో శ్రీ రమణ మహర్షి చిత్రం తిలకిస్తే మహర్షిని కళ్ళారా చూసినవారికి త్రిభంగిగా నిలబడిన శలాకవంటివారి మూర్తిప్రత్యక్ష

మవుతుంది. ఈ భంగిమ ఒకసారి చూస్తే మళ్ళీ ఎన్నటికీ మరిచిపోలేము. మహర్షి సామాన్యంగా ఆశ్రమంలో సంచరించేటప్పుడు పాలవలె తెల్లనైన కౌపీనంధరిస్తారు. చిత్రకారుడు ఇది చాలా చక్కగా చిత్రించాడు.

తరువాతిది, వంకరలు తిరుగుతూన్న జానపద మార్గము. దీనికి మధ్యన గుబురుగా పెరిగిన ఒక చెట్టు కనిపిస్తుంది. ఇందులో వెలుగు నీడల ఖేలనం ఎంతో మనోహరంగా కనిపిస్తుంది. 'చలికాలం'లో ఒక టిబెట్టునివాసిని గట్టిదుప్పటీ కప్పుగుని సుఖంగా కూర్చుంది. ఇది ఎంతో వాస్తవిక దృక్పథంతో రచించన చిత్రం. ఈ చిత్రంలోని దృఢరేఖలు గజ గజ వణికించే చలికాలము, అప్పుడు అవసరమైన వెచ్చదనము సూచిస్తున్నాయి. 'ముఖచిత్రం'లో శ్రీ మనీషిదే 'దాక్షిణాత్యయువతిని' చిత్రించాడు. ఆ నాసికపైనున్న ఆ ముక్కెర, చక్కగా దువ్విన జుట్టు ఆ చిత్రానికి ఒక 'ప్రత్యేకత' ఇస్తున్నాయి. ఎంత ప్రయత్నించినా ముద్రణలో చిత్రాల సహజ సౌందర్యం రావడంకష్టము. అయినా ఈ చిత్రాలను బట్టి శ్రీ మనీషి అత్యుత్తమమైన కళా పరిపూర్ణత అందుకో గలిగాడని చెప్పవచ్చును. శ్రీ మనీషికి స్వసామర్థ్యంలో అచంచలమైన విశ్వాసం ఉంది. అందుకనే కళలో ఆయనకొత్తవిలవలు ఏర్పరచ గలిగాడు. ఆయనకు ఉన్నది అంధకార పూరితమైన ఆకాశం చూచి, అరుణోదయ రేఖలు భావించే విహంగమ హృదయంలోని అచంచల విశ్వాసం. అటువంటి అచంచల విశ్వాసం శ్రీ మనీషికి అంధకార పూరితములైన అతి నవ్యచిత్ర మార్గాల్లో నూతన రీతులు కనుగొనేటట్లు చేసింది.

శ్రీ దే ఇంకా తరుణ వయస్కులే. వారిది ఆట్టే నలుగురిలోకీ చొచ్చుకుపోయే స్వభావం కాదు. ఆయన సరళవర్తనము, నిత్యపరిశ్రమ చూస్తే వారియందేకాక వారి కళమీద కూడా సహజమైన గౌరవం కలుగుతుంది. ఆయన చిత్రాలవల్ల, వారు ఇంకా భారతీయ కళలో కొత్త అంతరువులు అందుకో గలరని అతిసులభంగా చెప్పవచ్చును.

అనువాదకుడు 'శిల్పి'

దాక్షిణాత్య యువతి

శ్రీ మనీషి డే

మలుపుల బాట

శ్రీ మనీషిదే

శ్రీ రమణమహర్షి

శ్రీ మనీషిదే

గ్రంథ విమర్శనము

పద్మావతీ చరణచారణ చక్రవర్తి : దీక్షిత దుహిత. శ్రీ శివశంకర శాస్త్రి; ప్రాప్తి స్థానము : సాహితీ సమితి, తెనాలి.

అది చాలాకిందట. కాకినాడలో నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు జరిగినప్పు డనుకుంటాను. శ్రీ నాగేశ్వర రావు పంతులుగారి సమక్షాన పద్మావతీ చరణచారణ చక్రవర్తి ప్రదర్శించారు. సభ్యులు నాటిక ఆమూలాగ్రమూ నిశ్శబ్దంగా తిలకించి ఆనందించారు. ఒక ప్రఖ్యాతాంగ్ల విమర్శకుడు కవిత చాలామందికి అందజెయ్యాలంటే కవితాత్మకములైన రూపకాలమూలం గానే అది సాధ్యపడుతుందని చెప్పాడు. ఆంగ్ల వాఙ్మయంలో కవితాత్మకములైన రూపకాలకు ఒక ప్రత్యేక స్థానం ఉంది. చాలావరకు ఆంగ్ల వాఙ్మయంలో గొప్ప కవులందరు కావ్యనాటికలు వ్రాసినవారే! ఆంధ్రంలో శ్రీ శివశంకర శాస్త్రిగారు ఈ కావ్య నాటికలు బహుధా రచించారు. ఆధునికులలో ఈ శాఖలో వారిదే అగ్రస్థానం. వారి తరవాత ఎవరూ ఈ శాఖవిషయంలో శ్రద్ధవహిస్తూన్నట్టు కనబడడం లేదు! యువకులు చాలామంది ఈ శాఖలో పరిశ్రమించడం ఎంతైనా అవసరము.

'పద్మావతీ చరణ చారణ చక్రవర్తి' 'దీక్షితదుహిత' శాస్త్రిగారి చేతిలో సానతేరిన రత్నాలలా తయారయ్యాయి. కవిప్రియ, వకుళమాలిక విడిచిపెడితే ఈ రెండూ శాస్త్రిగారి కావ్యనాటికా వాఙ్మయంలో ఉత్తమోత్తమమైనవని చెప్పవచ్చును.

పద్మావతీ చరణచారణ చక్రవర్తి జయదేవకవి కథ. పద్మావతీ చరణచారణ చక్రవర్తి మొదట చాలాకిందట ప్రచురితమైంది. మళ్ళీ ఇప్పుడు విశ్వజనీన గ్రంథావళిలో శ్రీనోరి నరసింహ శాస్త్రిగారి సంపాదకత్వాన వెలువడింది. పుస్తకము చూడడానికి అన్నివిధాలా ముద్దులు మూటకట్టుతూంది. ఆంధ్రదేశంలో పుస్తకాలు సొగసుగా ముద్రించే దృష్టే కనబడడం లేదు. శ్రీ శాస్త్రిగారు కవిత్వంలోనే కాక జీవితంలోకూడా అన్ని విషయాల్లోను సౌందర్యం ఆకాంక్షించేవారు. దీనిలో కవితలో, కూర్పులో, కథాసంఘటనలో, పుస్తకంలో సౌందర్యం కానవస్తూంది.

శాస్త్రిగారి కవిత్వంలో భావోన్మాదం విశృంఖలమై ఉండకుండా, ఒక ఆత్మసంయమనం కానవస్తూ ఉంటుంది. ఇందులో ప్రతిపద్యము ఒకమనోహర శిల్పంతో చెలువారుతూ ఉంటుంది. ఒక ఉదాహరణ ఇచ్చి చక్కని వాటికి ఇది ఉదాహరణ అనడం మిగిలిన వాటిని చక్కనివి కావని ధ్వనింప చెయ్యడమే అవుతుంది; అయినా కొన్ని ఉదాహరిస్తాను.

"వీనుల విందుగా వేణుకుంజముల
మురళీరవము ముహుర్ముహురుల్లసిల్ల
కనుల పండువు సేయు క్రముకమార్గములు
వకుళావనీజముల్ వాసించుచుండు
తాపమ్ము పున్నాగ తరువులు పాపు"

ఇంకొక చోట.

"రాజ్ఞి యొసగెను మణినూపురద్వయంబు
రత్నతాటంకము లొసంగె రాపుత్రి
ఒసగినాడు నృపుండు కేయూరయుగళి
కాంచిదామమ్ము హారమ్ము కంకణములు"

'శిల్పి'

'దీక్షితదుహిత' కూడా శ్రీ నోరి నరసింహశాస్త్రి గారి సంపాదకత్వాన ఇదే ప్రథమముగా విశ్వజనీన గ్రంథావళిలో పుస్తకాకారంలో వెలువడింది. దీనికి

శ్రీ తురుగంటి సీతారామ భట్టాచార్యులుగారు విపులమైన పీఠికకూడా వ్రాశారు. అప్పయ్య దీక్షితుని వితంతు కుమార్తె మంగళాంబ తండ్రిగారి శిష్యుడైన చంద్రమౌళిపై అనురాగము ప్రదర్శిస్తుంది. క్రమంగా ఉభయులకు పరస్పరానురాగం కలుగుతుంది. తండ్రి అప్పయ్య దీక్షితుడు కుమార్తెకు వివాహము చెయ్యడమా చెయ్యకపోవడమా అనే సందేహంలో పడతాడు. చివరకు వివాహము చెయ్యకూడదనే నిశ్చయిస్తాడు. ఇది చారిత్రకమైన ఒక ఐతిహ్యం తీసుకుని యధాతథంగా చిత్రించినట్టు కనిపిస్తూంది.

"చెంగల్వలంబోలు చిన్నిపాదాల
అనుగు నెచ్చెలి మెట్టినట్టిమార్గంబు
పులకితంబయి వన్నెపూవులుపూయ
రత్నకంబళమట్లు రంజిల్లుచుండు
నా ప్రేయసీ పదన్యాస సౌభాగ్య
మొందిన యీ సుందరోపవనంబు
శ్రీ ప్రయాగమహత్త్వ సిద్ధిచే సర్వ
దేవతలకుగూడ తీర్థరాజంబె
అనిమిషదుర్లభంబైన యీ దివ్య
మంగళ విగ్రహ మహిత స్తంభంబు
గ్రహియించు భాగ్యంబు కలుగుటేలాగొ
పెనగొను సంభ్రమ ధీ విస్మయాలు!"

శ్రీ శాస్త్రిగారు తమరచనలతో నేటి ఆంధ్ర కవులలో సమున్నతస్థానం అలంకరించినారు. పీఠికలో శ్రీ భట్టాచార్యులు శాస్త్రిగారు ఒక మహాకావ్యం రచించే ప్రయత్నంలో ఉన్నారన్నారు. ఆ మహాకావ్యం సంస్కృతంలో రచించమని వారి వినతి. కాని ఆ మహాకావ్యము ఆంధ్రానికి అలంకారంగా సంతరించ వలసిందని నా ప్రార్థన.

'శిల్పి'

గ్రంథస్వీకృతి

౧. నా జీవితము

రచన: మోహన్‌దాస్ కరంచంద్ గాంధి,
ఆంధ్రీకరణము:
పోలవరపు శ్రీరాములు. వెల ౧-౮-౦

౨. ప్రపంచ చరిత్ర

రచన; జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ అనువాదము:
చింతాదీక్షితులు వెల ౨-౦-౦

3. సామ్రాజ్యము

రచన: లూయీఫిషర్, ఆంధ్రీకరణము: పండితారాధ్యుల నాగేశ్వరరావు వెల ౧-౦-౦
వలయువారు: కల్చరల్ బుక్స్ లిమిటెడ్,
పెరంబూరు:: మద్రాసు.

౪. విశ్వరహస్యము

వసంతరావు, వెంకటరావు.
సాహితీసమితి. వెల ౧-౦-౦

౫. జగత్తు – జీవము

వసంతరావు వెంకటరావు
సాహితీసమితి. వెల ౧-౦-౦
వలయువారు:
వసంతరావు వెంకటరావు, ఎం. ఎస్‌సీ.,
మహారాజావారి కళాశాల, విజయనగరం.

౬. కాంగ్రెస్ వైద్యదళము

మలయాయాత్ర.
శ్రీ చింతలపాటి శివరామశాస్త్రి వెల ౧-౮-౦
వలయువారు: శ్రీహరనాథమురళి, తెనాలి.

కోహినూర్ రత్నములు

పిల్లలను ఉల్లాసముగ నుంచుటకు స్వచ్ఛమైన

"కోహినూర్"

చిట్టాముదం ఆవశ్యకము.

వ్యాధులను ఖండించి ఆరోగ్యముగా నుంచును.

★

"కోహినూర్" ఆమ్లా పరిమళ తైలము., మెదడుకు చల్లదనమిచ్చి వెంట్రుకలను పోషించును. చుండు, తల నెరయుట మొదలగు వ్యాధులు ఖండించును.

★

"కోహినూర్" పన్నీరు దేవతారాధనములకు, వివాహములకు మఱియు అనేక శుభ ప్రయోజనములకు అత్యావశ్యకము

దీని గుణము: అయిదారు చుక్కలు "కోహినూర్" పన్నీరు మీ చేతిగుడ్డయందు చల్లిన, మీరు గులాబి వనమునం దుండుచందమున మనస్సుకు ఆనందం కల్గించును.

గృహపరిశ్రమలో తయారుచేయబడినది.

ఆదరింపతగినది.

టెలిఫోన్ : 3648 — టెలిగ్రాము : Betelnuts.

ఆనంద బ్రదర్సు

ఉత్పత్తిదారుల ఏజంట్లు - సరఫరా చేయువారు

334 తంబుచెట్టి వీథి, జి. టి. మదరాసు.

ఈ క్రింది కంపెనీలకు మేము ఏజంట్లుగా ఉంటున్నాము.

ఆంధ్ర పేపరు మిల్సు	....	రాజమండ్రి లిమిటెడ్
బెంగాల్ బెల్టింగ్ వర్క్సు	....	కలకత్తా లిమిటెడ్
పైరిథూరమ్ ప్రొడక్ట్సు	....	కలకత్తా
(ఇండియా) లిమిటెడ్	....	కలకత్తా
డ్రగ్ హౌస్ (ఇండియా) లిమిటెడ్	....	కలకత్తా
మాయా ఎంజినీరింగ్ వర్క్సు	....	కలకత్తా
రిలయన్సు ఇన్స్యూరెన్సు అండుకో లిమిటెడ్	....	కలకత్తా

బెంగుళూరు ఆఫీసు

మైసూర్ బ్యాంక్ బిల్డింగ్స్, ఎవెన్యూ రోడ్డు.

బొంబాయి
బీమన్ ఛేంబర్స్ మెడోస్ట్రీట్ (ఫోర్టు)

షోలాపూర్
వార్డుబిల్డింగ్ చాత్తగల్లీ

బెజవాడ
9/315 రంగనవారి వీథి

సికింద్రాబాద్
8091 కింగ్సువే

షిమొగా
టౌన్ రైల్వేస్టేషను దగ్గర

కోయంబత్తూరు
21/138 రంగిగౌండర్ స్ట్రీట్

మైసూరులోను, బిజాపూరులోను డిపోలు ఉన్నాయి.

The WARDEN INSURANCE COMPANY LIMITED
INCORPORATED IN INDIA

వార్డెన్ 1946 లో కొత్త అంతరువులు ఎక్కింది

కొత్త వ్యాపారము

రిజిస్టరు అయింది	...	...	రూ. 2,00,00,000
పూర్తి అయింది	...	...	రూ. 1,70,00,000

వార్డెన్ పొందుతూఉన్న దినదినాభివృద్ధిలో ఇది కొత్తగా ఎక్కిన పెద్దమెట్టు. దీనికి మేము దేశంలో అంతటాఉన్న మా ఏజెంటులకు, పాలిసీదారులకు, హృదయపూర్వకంగా అభినందనా లర్పిస్తున్నాము.

★

మేనేజింగు డైరెక్టరు:

శివప్రసాద్ థాకెర్

★

వార్డెన్ ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్

వార్డెన్ హౌస్, సర్. పి. ఎమ్. రోడ్డు, ఫోర్ట్, బొంబాయి.

దీనికి ఇండియాలోను, బ్రిటిషు ఈస్టు ఆఫ్రికాలోను, అంతటా శాఖలు ఉన్నాయి.

త్ప
ర
ల్తో
వ
స్తో
ం
ది!

మెడ్రాసు

'యునైటెడ్'

ఆర్టిస్టుల

కార్పొరేషను'

వారి

నిర్మాణము.

డైరక్టరు:

కె. సుబ్రహ్మణ్యం,

B.A., B.L.,

నర్తన మురళి

...గణం : గోపీనాథబృందము ★ భోలానాథ్ ★ సరోజ ★ కె. కె. సిన్హా ★ ఇంద్రాణి ఇంకా ఇతరులు.

శిల్పి ప్రచురణము

Cottage Industries of India

సంకలనకర్తలు

వి. ఆర్. చిత్రా: టి. యన్. శ్రీనివాసన్

'శిల్పి' సంపాదకులు

★

ఇది అన్ని రాష్ట్రాలలోను, ప్రధాన స్వదేశసంస్థానాలలోను ఉన్న కుటీరపరిశ్రమలను గురించి, సమగ్రంగా, తయారు చేసిన ఆంగ్లగ్రంథము. సుప్రసిద్ధులయిన అర్థశాస్త్రవేత్తలు, పారిశ్రామికులు వ్రాసిన వ్యాసాలతోను, ప్రత్యేక చిత్రాలతోను ఎంతో ఆకర్షకంగా తయారవుతోంది.

ఇది డెమ్మీ ఆక్టేవో సైజులో 300 పేజీల గ్రంథము. 30 పేజీల ఆర్టు సప్లిమెంటుతో సహా 1947 మేలో తయారవుతుంది.

★

వివరాలకు— మేనేజరు.

శిల్పి పబ్లికేషన్సు

10. నరసింగపురం వీథి

మౌంట్ రోడ్డు, మదరాసు.

వివేకానంద ఇండస్ట్రియల్ ఇంజనీర్స్

పెరంబూరు, మదరాసు.

ఎలక్ట్రికల్

డిజైన్లు—కట్టడములు

★ ★ ★

బంగాళాలు, సినీమాలు, ఫాక్టరీలలో, ఇంజను ఫిట్టింగులు దీపాలు ఏర్పాటులు

★ ★ ★

కోల్డుస్టోరేజి, ఫ్రిజిడరీలు

★ ★

గ్రామసీమలలో విద్యుచ్ఛక్తి ఏర్పాటులు

★ ★ ★

అన్నిరకాల మోటార్లూ, జనరేటర్లూ మరమ్మతు చేయబడును.

★ ★

ట్రాన్సుఫారమర్లూ, స్విచ్ గియర్లూ సప్లయి చేయబడును.

మెకానికల్

రిపేరీలు—తయారీలు

★ ★ ★

చేతి-మర-మగ్గములు నూలుయంత్రాలు అంటే వైండింగ్, వార్పింగ్, సైజింగ్ మెషీనులు మొదలయినవి.

★ ★ ★

చేతికాగితపు గ్లేజింగు, వగైరా యంత్రాలు.

★ ★ ★

బియ్యము, పిండి, నూనె, పంచదార, మరల బాయిలర్లు, స్టీముఇంజన్లు, పంపులు.

గ్యాస్ ఆయిలు, ఇంజన్లు, వర్కుషాపు పనిముట్లు, టానరీయంత్రాలు.

ఉక్కు, బీడు, ఇత్తడి, కంచు వగైరా పంచలోహములలో మీకు కావలసిన ఏ ఇంజను సామాన్లయినా సరిగా సకాలమునకు పోతపోసి తయారుచేసి ఇవ్వగలము. సరసమయిన ఛార్జీలు! నికరమయిన పనివాడితనం.!

ప్రొప్రయిటరు,

టి. సి. యస్. ఆచారి.

ఇది 37, ఆచారప్పన్ వీథిలోని బి. యన్. కె. ప్రెస్సులో, బి. నాగిరెడ్డిగారిచే ముద్రింపబడి, 10, నరసింగపురం వీథిలోని ఆంధ్రశిల్పి కార్యాలయంలో శ్రీమతి డి. ఆర్. చిత్రాగారిచే ప్రకటింపబడినది. సంపాదకులు: శ్రీ గణపతిశాస్త్రి: శ్రీ చిత్రా.

శిల్పి ప్రచురణములు:

'నా జీవిత యాత్ర'

ఆంధ్రకేసరి శ్రీ టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులుగారు

బాల్యం మొదలు పంచాశద్వర్షాలవరకూ గడిచిన మహోజ్జ్వల జీవిత గాథ.

ప్రథమ ఖండము

వెల రూ. ౩/—

౧౯౪౬ ఆగస్టు ౨౩ వ తేదీనాడు శ్రీ ఆంధ్రకేసరి జన్మదినోత్సవ సందర్భంలో వెలువడింది.

'ఆంధ్ర శిల్పి'

ఆంధ్ర సాహిత్యానికీ, లలిత కళలకీ,

సంస్కృతికీ దోహదమిచ్చే

సచిత్ర మాస పత్రిక

సంపాదకులు :

వి. ఆర్. చిత్రా

పి. గణపతి శాస్త్రి

సాలు చందా ౯ రూపాయలు

విడి కాపీ ౧౨ అణాలు.

రాబోవు

'శిల్పి' ప్రచురణలు

ఆంధ్రకేసరి

శ్రీటంగుటూరి ప్రకాశంపంతులుగారు

రచించిన

౧. 'నా జీవిత యాత్ర'
   ద్వితీయ ఖండము
౨. యోగసూత్ర సిద్ధాంతము
౩. ఈశావాస్యోపనిషత్తు
౪. ప్రశ్నోపనిషత్తు
౫. కఠోపనిషత్తు
౬. భగవద్గీతా భాష్యము

వివరాలకు :— మేనేజరు :

'ఆంధ్ర శిల్పి'

౧౦, నరసింగపురం వీధి,

మౌంటురోడ్, మద్రాసు.